№ 87 ՈՒՐԲԱԹ, 22 ԱՊՐԻԼԻ

ԹԻՖԼԻՍԵՑՈՑ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . 10 ռուբ.
Կէս տարին . . . 6 ռուբ.
Ամսական . . . 1 ռուբ.

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ ՀԱՄԱՐ
Տարեկան . . . 12 ռուբ.
Կէս տարին . . . 7 ռուբ.

Բաժանորդագրութիւնը ընդունւում է իւրաքանչիւր ամսի սկզբից, և պիտի վերջանայ անպատճառ յիսուրդոյ որեւէ ամսի վերջին։

Ապրիլի մէկից մինչեւ տարւոյ վերջը արժէ 9 ռուբլի։

ՈՐԻՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐ. և ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹ. ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ

Հասցէ փոխելու համար պէտք է ուղարկել 20 ԿՈՊԷԿ (կարելի է և փոստով) և հին հասցէն, ուրկից որ ստացւում էր թերթը։

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ 1916 ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՀՈՐԻԶՈՆ

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՈՒՐԲԱԹ, 22 ԱՊՐԻԼԻ № 87

ԱՌԱՆՁԻՆ №-Ը ԱՄԷՆ ՏԵՂ 6 ԿՈՊ.

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ ԵՆ ԱՄԷՆ ԼԵԶՈՒՈՎ.—1-ին երեսի վրայ տողին (պետիտ) 10 կոպ., Կովկասից դուրս 20 կոպ., 4-րդ երես 5 կոպ., Կովկասից դուրս 10 կոպ.

ԱՆԳԱՌԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՉԵՆ ԸՆԴՈՒՆՒՈՒՄ

Խմբագրութիւնը բաց է 9—3 ժամ., գրասենեակը 9—3 ժ. ցերեկ. և 6—8 ժ. երեկ.

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄՕՏ ժ. 2-ից մինչև 3-ը։

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, Редакція Газеты „Оризонъ“. Сололакская ул., № 6, кв. 1, Телеф. № 15—57. կամ Tiflis (Russie, Caucase), Redaction „Horizon“.

ՕՐՒԱՅ ԿԱՐԵՒՈՐ ԱՆՑՔԵՐԸ

Ռուսաց արեւմտեան ճակատում տեղի են ունենում մասնակի ընդհարումներ։

Կովկասեան ճակատում ռուսները գիշերային յարձակումով գրաւել են թիւրքերի մի կարեւոր դիրք ծովափի վերին ատագաուում և յետ մղել նրանց դէպի արեւմուտք։ Դիարբէքիրի ուղղութեամբ թշնամին նորից յետ է մղւած դէպի արեւմուտք։

Վերդենի մօտ ֆրանսիացիները շարունակում են աջող հակայարձակումները։

Հովհաննէս, Ալէքսանդր, Փիփռոնէ, Սիրանոյշ, Գաբրիէլ և Տիգրանուհի Հայրապետեանները՝ ցաւօք սրտի յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինը իր սիրեցեալ ամուսնու, երկրորդը, երրորդը, չորրորդը և հինգերորդը իրենց անմոռանալի հօր, իսկ վերջինը՝ սկեսրայրի

ՀԱՃԻՊԱՊ ՀԱՅՐԲԱԲԱՄԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլի 19-ին։ Ամբիծը՝ ուրբաթ երեկ. ժամը 7-ին իր բնակարանում (Абасъ-Абадская пл., Архивный пер. № 5)։ Ցուղարկաւորութիւնը շաբաթ առաւօտ. ժամը 10-ին նոյն տեղից Ջիգրաշէնի եկեղեցին։ Թաղումը նոյն օրը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։
478 2—1

Աւետիք և Թագուհի Հայրապետեանները խորը վշտով յայտնում են բարեկամներին և ծանօթներին

ՀԱՃԻՊԱՊ ՀԱՅՐԲԱԲԱՄԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ ապրիլի 19 ին առաւօտեայ ժամը 5-ին։ Ամբիծը ուրբաթ երեկոյեան ժամը 7-ին իր բնակարանում (Абасъ-Абадская пл., Архивный пер. № 5)։ Ցուղարկաւորութիւնը շաբաթ առաւօտեան ժամը 10-ին նոյն տեղից դէպի Ջիգրաշէնի եկեղեցին։ Թաղումը նոյն օրը Խոջիվանքի գերեզմանատանը։
477 2—1

ԻՆԺԵՆԵՐԱՅԻՆ-ԿԱՌՈՒՑՈՂԱԿԱՆ ԴՐՈՒԺԻՆԱՆԵՐԻ ԿՈՄԻՏԷ

Զօրաբանակի մատակարար՝ Համառուսակ. Զեմստւային և Քաղաքների Միութիւնների Գլխաւոր Կոմիտէին կից՝

ՊԱՀԱՆՋՒՈՒՄ ԵՆ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐՆԵՐ

Ինժեներային-Կառուցողական Դրուժինաների համար։ Բանւորներ, հիւսներ, սղոցողներ, գետնափորներ։ Վարձատրութիւնը՝ 1 ռ. 20 կ.—3 ռ., բնակարան, պատրաստի ուտելիք, ճանապարհածախսը Կոմիտէի հաշւին։ Վարձատրութիւնը մեկնելու օրից։ Ճանապարհին ուտելիքի համար օրական 50 կոպ.։

Ընդունելութիւնը ամէն օր՝ ժամը 10—12-ը ցերեկ., Կոմիտէի շէնքում, Մադաթովսկի փող. № 5 (պոստ. Նախկին շէնքում)։
959 5—2

Այսօր պոստի, տելեգրաֆի եւ տելեֆոնի օրն է։ Միացրէք ձեր լուման ձեր հայրենիքի պաշտպան զինուորականների կարիքների համար։
ՂԲ. 3—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐԱՑ ԱԿՈՒՄԲԻ
Ամառային շէնքում
Կիրակի, ապրիլի 24-ին

ՅՕԳՈՒՏ ԷՋՄԻԱԾՆԵՑՈՑ ՄԱՐԻԱՄԵԱՆ ՕՐ. ԴՊՐՈՑԻ

Տեղի կունենայ

ՃՈԽ ԸՆԴՀ. ԶԲՕՍԱՆՔ

Հետեւեալ ծրագրով.—Մանկական Ներկայացում, խաղեր, երգ, արտասանութիւն, ազգային նշաններ, ծաղիկներ, կոնֆէտտի, կախաղ, ամերիկեան վաճառք, ազգային նշաններ, ծաղիկներ, կոնֆէտտի, բուֆէտ, Նշանտուութիւն, հոլ, ճապոնական բիլլիարդ, հերոսական և սախական բուֆէտ, Նշանատուութիւն, սերպանտին եւ պարեր։

Սկիզբը ցերեկ. ժ. 4-ից ✦ Մուտքը մեծերին՝ 35 կ., իսկ փոքրերին՝ 25 կ.։ Պատասխանատու կարգադրիչ՝ Վ. Ղուլըեան. ✦✦ Տնօրէնուհի՝ Վ. Իգիթեան։
476 3—1

ԷԼԷԿՏՐՕ- „Լ Ի Ր Ա“ ԹԱՏՐՈՆ

Ապրիլի 21, 22, 23 և 24 նոր ծրագիր

ԽԱՆԴԱՂԱՏԱՆՔԻ ԵՒ ԿՐՔԻ ՀՄԱՅՔՆԵՐԸ

Գեղանկար ֆիլմ 4 մասից, հռչակաւոր սիրելի և ֆրանսիացի կոմեդիանտ Ագոբէ Վիլլանիի մասնակցութեամբ։

ԲԱՑԱՌԱՊԷՍ ՄԵԾԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Ա. բաժ. Բալէտի պատանական տապը։ Բ. բաժ. Կախարդուած պրինցը։ Գ. բ. Կեղծ ակնաւոր անձինք։ Դ. բ. Այրող կրքի տիրապետութեան մէջ։ Մեծ քանակութեամբ պիեսներ և երաժիշտ անսկիզբներ։ Օրիգինալ պարեր։ Սրբական բալէտ։ Հմայող տեսարաններ։ Ֆիլմը ծածկւում է և շատ ուրիշ արտասովոր մամենաներ. այդ ֆիլմը դիտւում է վառում և շատ ուրիշ արտասովոր հետաքրքրութեամբ և հաղորդական աճող հետաքրքրութեամբ։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ ԱՌԱՋԻՆ
ԵՂԲ. ԵՖԻՄՈՎՆԵՐԻ ՑԻՐԿԸ

Ուրբաթ, ապրիլի 22-ին կը տրւի մեծ ՄՌՆՏՐ ներկայացում, մասնակցութեամբ ռուսական և օտարասահմանեան յայտնի գիրաստ-գիրաստանուհիների 3 մեծ բաժանմունք, 4 և 16 №№, ընտրուած կատակներ։ Վերջին անգամ ցիրկի դիրեկտոր Մ. Եֆիմովը դուրս կը գայ հիանալի վարժեցրած ձիերով և կը ցուցադրի կենդանի կարուսել, որին մասնակցում են 34 ձի։ Այսօր մասնակցում են՝ Դուրով և կատակասէր... Նոր կոմիկական մուտքով՝ Իսպանական ինժեներներ, ճիւաղներ, ակրոբատներ, էկսցենտրիկներ, գլադիատորներ, կլոուններ և այլն։

ԱԶԴ.—Կիրակի, ապրիլի 24-ին 2 ներկայացում, ցերեկուանը ժամը 1-ին։ Շուտով կը լինի Վ. Ն. Կամբարովի բենեֆիսը։
473 1—1

ԲԺԻՇԿ

Բ. Գ. ՆԱՐԻՄԱՆՈՎ

Վեներական, կաշվի, սիֆիլիս և ճռանց հիւանդութիւններ։ Բուժում «606» և «914» պրեպարատներով։ Հիւանդների ընդունելութիւնը ամէն օր երեկ. ժ. 5½-ից մինչև 8-ը։ Միքայէլեան փող., № 33, 38 Հեռախօս 16-17. 100—87

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

ԿԵՕՆՃԵԱՆ ԵՂԲԱՅՐՆԵՐԻ

Գլուխ. ոսկուց, արծաթից, ֆարֆորից, ատամի հեռ. առանց ցաւի։ Արհեստ. ատամներ ոսկուց (առանց բիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործուած մեթոդով։

Ընդուն. 10—2-ը ցեր., 4—7 երեկ.։ Լերմոնտովսկայա փող. № 1, մուտքը պերեուլկից։
936 100—19

ՎԱՅՐԿԵԱՆԻ ԽՈՀԵՐ
VIII

Աիստաւոր մտայնութիւն

«Wir sind das Salz der Erde!..». «Մենք աշխարհի աղն ենք»—յիշենք նորից Վիլհելմ կայսեր խօսքը։

Ինչով բացատրել մեծամոլութեան այդ ախտը, ինչով են արդարացնում գերմանացիք այդ սանձարձակ mania grandiosa-ն, որ մղում է նրանց դէպի աշխարհի տիրապետութիւն, դէպի տեսնեան հեգեմոնիա, որ հաւատում է ինչ որ յատուկ, երկնատուր առաքելութեան... Գերմանիան՝ ընտրեալ ազգն ու պետութիւնը, Գերմանիան՝ ամենաբարձրը ազգերից, իր առանձնայատուկ կուլտուրայով, իր կազմակերպիչ տաղանդով, իր գիտութեամբ ու փիլիսոփայութեամբ. Գերմանիան՝ ամենից վեր այս աշխարհում... Deutschland über Alles in der Welt!...

Նիցշէն խօսել է գերմարդու մասին, նա չի խօսել—գուցէ համեստութեամբ —Գերազգի մասին։ Բայց Նիցշէից շատ առաջ Ֆիխտէն եռանդով արծարծել է Գերազգի գաղափարը և գերմանական առաքինութիւնները յանկացրել է գերման ազգին...

Մենք աշխարհի, երկրագնդի աղն ենք... Եւ մարդիկ ըստ երեւոյթին հաւատում են անկեղծօրէն այդ առասպելին, հաւատում է ինքը օգոստափառ մանեակը, որ 30 տարուց ի վեր քաշքշում է յաջող աշխարհի Բիսմարկեան տապը, հաւատում է նրա արժանաւոր գահաժառանգը, մի անկիրթ ու դատարկ խրտուիլակ, որ գերագոյն արհամարհանք ունի դէպի իր ժողովրդի իրաւունքները և որ զալիս էր երբեմն Բոյլխրաւած՝ միայն ծերունի Բէբէլին հեգնելու և ուրախական ցոյցեր անելու վեհաբանութեան ու ճառերի մէջ։ Հաւատում է ամբողջ կամարիլլան, հաւատում են և այն 92 պրոֆեսորները — Վունդտը և Օստվալդը — որոնք պատերազմի սկզբներում հրապարակ նետեցին ծանօթ մանիֆեստը, ուր արդարացնում էին հայրենի կառավարութեան բոլոր քայլերը՝ անգամ Բելգիայի ոտնահարումը, և ուր պանծացնում, փառաբանում էին պրուսական միլիտարիզմը, իբրև կասանը գերման կուլտուրայի...Հաւատում են և միլիոնաւոր պարզ մահկանացուները, որոնց ուղեղի ու հոգիների մէջ պրուսական ազգային դաստիարակութիւնը, լուսահոգի Նրանց մէջ, երկաթէ հարուածով, ներարկել է այդ հրկանդան...

Ինչպէս սակայն բացատրել այդ մեծամոլութեան առանձնայատուկ ախտը՝ ուղեղի մէջ, գերմանական գիտակցութեան վրայ կ... Աւելորդ է ասել՝ որ տեսնաւորեան խօսք, կառուցուած է մի հասարակական մեծ դաստիարակութեան ու աշխարհ հոգեբանական հայեցողութեան վրայ։ Ամենը համոզուած են, որ Գերմանիան, իբրև ամենաբարձր տեսակը, ունի իր աշխարհակալ կոչումը, կոչուած է տանելու մի յատուկ մեսսիա երկրի վրայ, կոչուած է սանձելու բարձրագոյն տիպի քաղաքակրթութիւնը։

Ո՞րն է հիմքը այդ ախտաւոր մտայնութեան։ Անշուշտ, մեծ է, գերմաններին կուլտուրական դրամագլուխը։ Գիօթէին ու Շիլլերին, Կանտին ու Հեգելին, Բեթհովէնին ու Վագներին յաւիտենորէն պիտի զուգուրայ իմացական մարդկութիւնը։ Անհօգին է այն զանձը, որ մեզ է տալիս Գերմանիան համամարդկային գրականութեան, գիտութեան ու փիլիսոփայութեան, տեխնիկի և ինդուստրիայի շտեմարանը։

Սակայն միւս ազգերն էլ—Ֆրանսիա, Անգլիա—պակաս չեն փայլել այդ ասպարէզներում։ Եթէ Գերմանիան ունի է մի Բեթհովէն—Ֆրանսիան ծագում ունեցող—Անգլիան ծնել է մի Շէքսպիր, որ դեռ մնում է անգերազանցելի, անհասանելի տիտանը ստեղծագործական կարողութեամբ։ Իտալիան տուել է մի Դանտէ և հանգեցել է վերածնութեան օրօրան բովանդակ Եւրոպայի համար։ Ֆրանսիան ծնել է մի Մոլիէր։ Եթէ Գերմանիան ունի փիլիսոփայութեան աշխարհում Հեգել ու Կանտ—վերջինը նոյնպէս օտար, շոտլանդական ծագում ունեցող—Ֆրանսիան, Անգլիան ունին իրենց Դեկարտներն ու Սպենսերները։ Եթէ Գերմանիան կարող է պարծենալ իր գիտութեամբ ու գիւտերով, ապա մեծագոյն գիւտերը կատարուել են Անգլիայում, Ամերիկայում ու Ֆրանսիայում, Ռուսաստից մինչև Պաստէօր ու Էդիսօն, շոգեմեքենայից մինչև հեռագիրն ու հեռախօսը, գրամոֆոնից մինչև բիօլոգիայի աշխարհահռչակ և փրկարար յայտնութիւնները։ Ո՞րն է նորագոյն ճարտարապետական, մեքենական վիթխարի արդիւնաբերութեան հայրենիքը։ Անգլիան։ Ո՞վ է տուել գրեթէ բոլոր նորագոյն մեծ գիւտերը—լուսանկարչութիւն, անթել հեռագիր (Մարկոնիից առաջ Բրանլի), աւտոմոբիլ, հեծանիւ, ապա բոլոր գիւտերի թագն ու պսակը—օդային նաւարկութիւնը, այիրօպլանը։ Այդ փառքերն են պատկանում են Ֆրանսիային։

Թողնենք մի կողմ տեխնիկան, ճարտարապետը, գիտութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը։ Ո՞րքան խղճալի կերպարանք է ընդունում գերման ցեղը, երբ նրան համեմատում էք ուրիշների հետ՝ քաղաքական եւ սօցիալական պրօգրէսի աշխարհում։ Այդտեղ արդէն գերմանական հանճարը ցոյց է տալիս յուսահատեցուցիչ ամլութիւն։ Քաղաքական ու հասարակական ազատութիւնները ծնել ու բարգաւաճել են Ֆրանսիայում և Անգլիայում, բայց ոչ երբեք Գերմանիայում։ Անգլիան էր, որ դարեր առաջ տւեց աշխարհին Habeas Corpus-ի մարդկային անձի անձեռնմխելիութեան հաւատամքը և նրա առաջին իրականացումը։ Անգլիան էր, որ տւեց նոյն աշխարհին սահմանադրութեան ու պարլամենտարիզմի կլասիկ տիպը։ Ֆրանսիան է, որ ազդարարեց Մարդկային Իրաւունքների աւետարանը և ազատագրական իր ցնցումներով սասանեցրեց երկրագունդը։ Ֆրանսիան է, որ տարաւ արդարութեան ու եղբայրութեան իդէալը դէպի Եւրոպայի և աշխարհի բոլոր ծայրերը, զարկ տալով ազգերի վերածնութեան, նպաստաւորեց յեղափոխական շարժումները ամենուրեք, եղաւ ազատարար Աստծոյ շատ ու շատ ազգերի համար։

Իսկ ինչ է արել Գերմանիան։ Նա դեռ ցայսօր, կարելի է ասել, չի ունեցել քաղաքական յեղափոխութիւն։ 1848 թւին, Պարիզի փետրուարեան բռնկումի ազդեցութեան տակ Բեռլինը երկչոտ մի քայլ արեց՝ ազատութիւն նւաճելու համար և կանգ առաւ կէս ճամբու վրայ։ Հօհենցոլլերնեան բռնապետութիւնը չխորտակեց, պարլամենտարիզմը բնաւ մուտք չգործեց և մինչև օրս էլ չկայ։ Մի մեծ «նւաճում», որ ունի գերման ժողովուրդը — Ընդհանուր ընտրողութեան իրաւունքը—չի նւաճւած ժողովրդական կռւով, այլ սոսկ բիսմարկեան մի պարգև է, շնորհ։

Ինչ վերաբերում է Գերմանիայի համամարդկային, ազատարար դերին—այդտեղ նս կատարեալ ամայութիւն... Միմիայն էգօիզմ և բիրտ ուժի խնկարկում... Ոչ մի ճնշւած ժողովրդի համար չի ցաւել երբեք գերմանացոց սիրտը, ոչ մի «սանտիմենտալ» գաղափարով չի տարւել երբեք Գերմանիան, և նրա արտաքին քաղաքականութեան քարտէզը սև է ծայրէ ի ծայր...

Միք. Վարանդեան

ԶԱՐԱԲԱՍՏԻԿ ՀԱՐՑԸ *)
I

Բժիշկ Իսահակեանի այժմից հռչակաւոր մի արտայայտութիւնը Բագւի բժիշկների ժողովում՝ կրկին հրապարակ հանեց նայեաց խօսելու ցաւատանջ խնդիրը։ Թէ մեզ անծանօթ բժիշկը ինչ դրդիչներից առաջւած է արտասանել այդ խօսքը, դա մեզ համար երկրորդական հարց է. փաստն այն է, որ նա հայերէն խօսելու անխորժակ չի ունեցել։ Մեզ չզոհացրեց նաև «Մշակի» № 42-ում զետեղւած իր ընդարձակ ու փրփրադէզ յօդւածը, որը շատ, նոյնիսկ լաւ տեղեկութիւններ է տալիս դոքտորի մասին, բայց չի հերքում կատարւած փաստը, թէև այդ է նրա կէտ-նպատակը։ Այդտեղից մենք իմանում ենք նաև, որ նա բաւական լաւ է տիրապետում իր մայրենի լեզւին, մի հանգամանք, որ աւելի է ծանրացնում «անխորժակ չունենալու» պատասխանատուութիւնը։ Աւելի լաւ է հայերէն մի քիչ էլ վատ խօսել, բայց խօսելու ախորժակը ունենալ, քան՝ հակառակը։

Թողնենք պարոն բժշկին։ Նրա անձը մի բացառիկ երևոյթ չէ։ Դեռ նա սրտաբաց կերպով ասում է, թէ ինքը ինչի ախորժակ ունի։ Անկեղծութիւնն ինքնին բարեմասնութիւն է։ Սակայն քանի՜-քանի՜սն են, որ հասարակութեան առաջ երևում են ազգասիրութեան շղարշով ծածկւած, բայց իրօք շատ հեռու են նրանից։ Դուցէ Կովկասի ազգերից ոչ մէկն այնքան բարձր չի գոռում իր ազգասիրութեան մասին, որքան հայերը, բայց ոչ ոքի մէջ էլ այնքան թոյլ չի այդ զգացմունքը, որքան հայերի, մանաւանդ ազգասէր հայերի։

Ազգասիրութիւն, կամ մի ուրիշ հասկացողութիւն, որ այնքան անորոշ, այնքան ձգձգւած լինի, այնքան փառաբանւի ու այնքան ոտնահարւի որքան նա։ Ազգութիւնը մի բազմանկիւնի մարմին է, ունի լուսաւոր ու մասայ կէսեր։ Ո՞ր կողմը պիտի զարգացնել, որի դէմ մաքառել, անա գայթակղութեան քարը։ Նայած թէ ազգի մէջ որ դասակարգն է ուժեղ, նա էլ ժողովրդականացնում է իր հասկացողութիւնը, իր ազգասիրութեան ըմբռնումը։

Հայկական արիստոկրատիան, որ երկար դարեր ազգութեան դրօշակակիրն էր, ջախջախելով իր տեղը ոչ-ւեց հոգևորականութեանը։ Եկեղեցին դառնալով էր այն խրատով, թէ արտաքոյ հայոց եկեղեցւոյ չկայ փրկութիւն։ Այս պատգամը ճշմարտութիւն էր ու նրան դիմագրողը՝ ազգադաւ։ Ուժեղացաւ հայ բուրժուազիան և ազատամիտ մտաւորականութիւնը խորտակեց եկեղեցու միահեծան տիրապետութիւնը։ Սակայն հայ բուրժուազիան չունի ու չի էլ կարող ունենալ տիրապետող ազգերի բուրժուազիայի յաղթական ազգասիրութիւնը։ Նա չունի մարզւած բիւրոկրատներ ու զինւած բանակներ, նա չի կարող նոր շուկաներ գրաւելու համար, օտար ցեղերի հետ պատերազմի դուրս գալ, նրանց յաղթել ու «հայացնել»։ Նա համակերպւող է, սովորում է ռուսերէն, թուրքերէն, վրացերէն, նոյնիսկ չերքեզերէն ու թիւրքմէներէն։ Իր ապրանքները վաճառելու համար՝ նա գերադասում է մոռանալ հայերէնը, որ աւելի հեշտ է, քան օտարներին հայերէն սովորեցնելը։

Հայ բուրժուազիան մի նորելուկ դասակարգ է, զուրկ ազգային աւանդներից ու կուլտուրական անցեալից։ Հոգևորականների համար թողնէին Եղիշէի ոսկէ լեզուն, Ներսէսեան կրօնական լիրիզմը, և նա արհամարհանքով վառ մայրախօս էր նախահայրերի գրաբարը, որը, նրա կարծիքով, գրաբարի լեզուն էր, որով բարբառել էին Ադամն ու Նոյը, գուցէ և ինքը Իսրայէլի Եհովան։ Բուրժուազիան այսպիսի սրբութիւններ չունէր իր անցեալում։ Ոչ Խորենացին է ազատագրական դասի ծնունդ, ոչ Քուչակ Նահապետը, ոչ Սայաթ Նովան...

Հայ առևտրականները դուրս եկան մի խաւար միջնադարից, նրանց նախահայրը ասիական չարչին էր*), Հայոց լեզւի ու գրականութեան մարգարիտները անմատչելի էին նրան և այդպէս էլ մնացին, որովհետեւ հենց որ նա ուսման արժէքը ճանաչեց, նեւակ օտարի գիրկը։ Բայց բուրժուազիան առանց ազգասիրութեան ապրել չի կարող։ Անհրաժեշտ էր հայութեան ծոցում էլ արժէքներ որոնել ու յենարան հաստատել։ Նա կանգ առաւ եկեղեցու վրայ։ Առաջ եկեղեցին էր իր մտածողութիւնը թելադրում, այժմ բուրժուազիան՝ նրան «բուրժուականացնում»։ Ով այսօր հայոց եկեղեցին զուրկ է իր ուրոյն մտածելակերպից ու բուն կղերականութիւնից և չի կարողանում իր առաջին քաղաքականութիւնը վարել, այլ ենթարկայ է ուժեղների տրամադրութիւններին, այդ պարզորոշ փաստ է։ Սոնդեցից հայ բուրժուազիայի ազգասիրութիւնը, որ ամփոփւում է եկեղեցական գործերի շրջանակներում և արտայայտւում բաւական առատ բարեգործական գործունէութեամբ։ Ազգային հաստատութիւններին փող բաշխելը մեզնում ամենամեծ ազգասիրութիւնն է համարւում։

Ս. Թորոսեան

*) Զգիտենք, թէ մեր պատմութեան որ շրջանում է վերաբերում Թորոսեանը այդ «չարչի նախահայրը»։ Գիտենք միայն, որ դեռ Խորենացուց էլ առաջ հայերը լայն առևտուր են մղել ծովի ու ցամաքի վրայ, իրենց աշխարհագրական միջնավայրում և նոյն իսկ հեռուն։ Հայ առևտրականի լայն թռիչքը, որի շնորհիւ և գլխաւորապէս հայութիւնը սատացել է պատւաւոր տիտղոսը «միջնորդ Արևելքի ու Արևմուտքի միջև»—երևան եկաւ և միջին ու նոր դարերում։

Դարձեալ նոյն դասակարգի մարդկանց ջանքերով էր գլխաւորապէս, որ բազմադարեան մրափից յետոյ հայկական կուլտուրան բողբոջեց նոր դարբոքյանում, տպագրութեան հաստատումով և այլ ձեռնարկներով հնարաւոր դարձութեան մէջ։ Թէ հին ու միջին և թէ նորագոյն դարերում հայ առևտրականը եղել է մի շնորհալի կուլտուր - տրեգեր, քաղաքակրթութեան տարածող։ Լաւ, համակրելի աւանդներ են ունի հայ առևտրական տարրը և չափազանցնում է Թորոսեանը, խօսելով «խաւար միջնադարից» «չարչի նախահօր» մասին։ Զարչիութիւնը եղել է և կայ այսօր եւս։ Նա կայ, եղել է բոլոր ազգերի մէջ։ Դա առևտրական կատեգորիայի ստորոտ կողմն է. հարկ է յիշել և լուսաւոր կողմը։

Խմբ.

*) Ուշացած, նիւթերի առատութեան պատճառով։

Խմբ.

digitised by A.R.A.R.@

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ

Թիֆլիս, 22 ապրիլի

ԼԵԶՒԻ ԽՆԴԻՐԸ ԵՒ ԶԵՄՍՏԻՕՆ

«Հորիզոն»-ը մի շարք խմբագրականներում և յօդւածներում խօսել է այն տեղական խնդիրների մասին, որ պիտի հաշւի առնել Անդրկովկասեան զեմստւոյի նախագիծը մշակելիս։

Այդպիսի առաջնակարգ խնդիրներից մէկն է և լեզւի հարցը։ Յայտնի է, որ ռուսական պետութեան մէջ բոլոր կենտրոնական և տեղական հիմնարկութիւնների միակ գործածական լեզուն ռուսերէնն է։ Պետութեան սահմաններում ինչքան միւս լեզուները նոյնքան օտար են ճանաչւած, որքան արտասահմանեան լեզուները։ Եւ այդպէս է ոչ միայն Եւրոպական Ռուսաստանի, այլ և ծայրագաւառների հիմնարկութիւններում։ Ռուս, հայ, վրացի և թաթար լեզուների փոխյարաբերութիւնը Կովկասում նոյնն է, ինչ որ... Մոսկւայում։

Մենք չենք խօսում այս երևոյթի հետևանքների մասին, որ վաղուց արդէն զգում են իրենց կաշւի վրայ բոլոր ժողովուրդները։ Այսօր հերթի է դրւած զեմստւոյական ինքնավարութեան խնդիրը։ Եւ հարց է առաջ գալիս. արդեօք տեղական լեզուները նոյն վիճակում են լինելու, թէ վերջապէս պէտք է ճանաչւի սրանց անժխտելի և անխուսափելի նշանակութիւնը երկրի կուլտուրական առաջադիմութեան գործում։

Դժւար չէ նախատեսնել, թէ որչափ կը կորցնի իր արժէքը «տեղական» ինքնավարութիւնը, եթէ ժողովրդի կենդանի լեզուն վտարւած լինի և եթէ ժողովների և գործավարութեան մէջ միայ ռուսերէնը։ Պարզ է, որ նոր հիմնարկութիւնը չի կարող հետաքրքրութիւն զարթեցնել ժողովրդի մէջ և ամեն ինչ կը վերածւի մի բիւրոկրատիկ աշխատանքի, որ կը կատարեն մի քանի օրէնսգէտ անհատներ։

Քաղաքային ինքնավարութիւններից շատերը, մանաւանդ գաւառականները, այդ անբնական պայմաններում արդէն սպանել են ամեն մի հետաքրքրութիւն. իրաւասուների մեծամասնութիւնը գալիս է միայն քւէարկութեան համար. խնդիրների քննութեանը նրանք չեն մասնակցում։ Սակայն քաղաքների դրութիւնը անհամեմատ աւելի տանելի է։ Այստեղ աւելի մեծ է ռուսերէն գիտցողների, «ուսում առածների» թիւը։ Իսկ ինչ է լինելու գաւառական կամ գաւառակային զեմստւոյում. էլ չենք խօսում մանր զեմստւոյական միաւորի մասին։ Այստեղ դժւարութեամբ կը գտնեն ռուսերէն խօսողներ։ Այդպիսիները կը լինեն գիւղական ուսուցիչները, որ հազիւ թէ իրաւունք ունենան ընտրելու, և գիւղական գրագիրները, որոնց ներկայութիւնը զեմստւոյական հիմնարկութեան մէջ կը դարձնի վերջինները գիւղական տանուտէրի կամ գառաւորների գիւանատանը, ուր ամեն ինչ կախւած է գրագրից և կաշառակեր տանուտէրից։

Եթէ զեմստւոյական ժողովներում առաջին տեղը տրւելու է գիւղացիութեանը, ապա ծիծաղելի կը լինէր պահանջել, որ ժողովներում և գործավարութեան մէջ ընդունւած լինի անհասկանալի մի լեզու։ Երևակայեցէք մի Զանգեզուրի, մի Շիրակի կամ մի Սւանէթիայի գիւղական, գաւառակային կամ գաւառական զեմստւոյի ժողով, որտեղ պարտաւորական լինի ռուսերէնը։ Դա կը լինի ոչ թէ զեմստւօ, ինքնավարութիւն, այլ մի պարոդիա, խեղկատակութիւն։ Ժողովները չեն կայանայ, ամեն ինչ կը մատնւի ժողովրդի սպանիչ անտարբերութեանը և մարդիկ թերևս կափսոսան այն ժամանակների համար, երբ ժողովուրդը եթէ իրաւունքներ չունէր, չունէր և պարտականութիւններ, երբ ադմինիստրացիան անկոնտրոլ վարում էր բոլոր գործերը, առանց անհանգստացնելու ժողովրդին։ Իսկ այժմ ժողովուրդը ստիպւած իր սանկցիան պիտի տայ զանազան կասկածելի անհատների գործողութիւններին, հնարաւորութիւն չունենալով լըջօրէն խորհելու իր կենսական հարցերի մասին։

Տրեխաւորները չեն կարող ռուսերէն վարել իրենց գործերը, չեն կարող դառնալ Թիֆլիսի քաղաքային իրաւասուներ։ Իսկ եթէ այդ տրեխաւորները չեն լինելու մեր գաւառի գործերի տնօրէնողները, ապա զեմստւօ մեզ հարկաւոր չէ. մեծապէս շնորհակալ ենք. ազատեցէք մեզ ինքնավարութեան զանազան այլանդակութիւններից։ Առանց այն էլ մեր կեանքը լի է այլանդակութիւններով։

Մի շարք ուրիշ դժւարութիւնների հետ լեզւի խնդիրն էլ գալիս է ծառանալու մեր քաղաքական կուլտուրական ծանր պայմանների առաջ։

Եւ ովքեր մտածում են ոչ թէ նահանգական զեմստւոյի վարչութեան անդամ դառնալու, այլ մեր ժողովրդի ինքնագործունէութիւնը զարթեցնելու մասին, պէտք է պայքարեն լեզուների հաւասարութեան համար։ Նրանք պիտի փրկեն տեղական ինքնավարութիւնը այլասեռումից։

„ՀՈՐԻԶՈՆԻ" ԹՂԹԱԿԻՑՆԵՐԻՑ

Սուլդա (Ախալք. գաւ.), 16 ապրիլի

Այսօր Մամախաթունից ստացայ Ս. Մ.-եանից հետևեալ նամակը.

«Մամախաթունի ուղղութեամբ համարեա բոլոր թիւրքաբնակ գիւղերում կան աւերակներ, որոնց հայկական լինելը ցոյց են տալիս կիսակործան հին եկեղեցիները, շինւած սրբատաշ քարերից. շատ այդպիսի հայոց եկեղեցիներ, թիւրքերը վերածել են մզկիթների։ Մամախաթունն ունի ամենալաւ կարմիր քարի մի հանք, որից բնակիչները կառուցանում են տներ. կարծես բնականից տաշւած, պատրաստւած լինի։ Այդ քարից հայ քարտաշները կառուցել են հրաշալի տներ թէ այս շրջանում և թէ Կարին քաղաքում։ Բոլոր թիւրքերի տները հայերն են կառուցել, ինչպէս թիւրքերը խոստովանեցին։ Վերջինները այժմ ցաւ են յայտնում, որ իրենց մէջ հայ արհեստաւորներ չկան այլ ևս. մի պէտք է մեր պէտքերը լրացնէ, մեր գիւղատնտեսական գործիքները շինէ. մենք առանց հայերի կորած ենք,—գանգատւում են նրանք։

Կումտա գիւղից մինչև Բադարբուր գիւղը ճանապարհին թափթփւած են թիւրքական զէնքեր, փամփուշտներ, այն տեղերում, ուր ձիւնը շատ է և խոր, թիւրքերը թողել են դաշտային թնդանօթներ, սայլերի երկաթեայ մասեր (փայտեղէնն այրել են). ընկած են զանազան տեսակ կենդանիների դիակներ։

Մեր վաշտապետը, որ հայ է (հանքային ինժեներ), ասում է, որ այս կողմի բոլոր լեռները հանքային են, որոնք ապագայում մեծ աշխատանքի և պէտքերի աղբիւր են դառնալու։ Էշակ-Էյլաղում մի սար կայ խիստ կարմիր գոյնով, որի հողը ներկում է ատաղձները։ Մամախաթունի ուղղութեամբ մի գիւղ կայ, որտեղ կան հանքային տաք ջրեր»։

Ա. Խան. Բուդեան

ԷՐԶՐՈՒՄԻ ՇՐՋԱՆՈՒՄ

Քաղաքների Միութեան Կովկասեան բաժանմունքի գլխաւոր Կոմիտէի կողմից ինձ յանձնարարւած էր անցնել Էրզրումի շրջանը և ծանօթանալ գաղթականների ներկայ կացութեան հետ, կարիքի ծաւալը պարզելուց յետոյ մի ամփոփ զեկուցում ներկայացնել Կովկասեան Կոմիտէին։ Զեկուցման կից պարտաւորութիւն ունէի ներկայացնելու նաև մի ամփոփ նախահաշիւ (СМѢТА) օգնութեան չափի, տեսակի և այլն մասին։

Սարիղամիշում ինձ հետ միացաւ Թիֆլիսի Կոմիտէի կողմից ուղարկւած կին-բժիշկ Վոլֆսոն, որին յանձնարարւած էր կազմակերպել բժշկա-սանիտարական օգնութիւնը յատկապէս գաղթականների համար, նոյն Էրզրումի շրջանում։ Քաղաքների Միութեան Կովկասեան Կոմիտէն խոստանում էր խոշոր գումար տրամադրել գաղթականներին օգնութեան հասցնելու գործին համաձայն կարիքի։

Մեզ յանձնարարւած նպատակն իրագործելու համար, ապրիլի 6-ին մենք Սարիղամիշից ուղևորւեցինք դէպի ռուսական Բասենի առաջին գիւղը՝ Բաշքէօյ։

Բաշքէօյում գաղթականները կային ընդամենը 10 ընտանիք բացի տեղացիներից, որ կազմում էին 163 ընտանիք։ Բաշքէօյում եղած գաղթականները զանազան գիւղերից էին, որ մտադրութիւն ունէին անցնել իրենց գիւղերը ժամանակի ընթացքում։ Մի ընտանիք միայն գաղթել էր Ալաշկերտից, մնացածը տաճկական Բասենի գիւղերից էին։

Գաղթականների դրութիւնը, քանակը, կացութիւնը, կարիքը և այլն պարզելու համար, մենք մշակեցինք հարցերի մի շարք, որոնցով առաջնորդւում էինք ամեն մի կենտրոնական գիւղում։ Սովորաբար այսպէս էր կատարւում այդ. նախօրօք մեր կենտրոնական գիւղում գիշերում էինք, կանչում էինք մեզ մօտ գիւղի քահանային (ամեն գիւղում քահանայ չկար ի հարկէ, հասկանալի պատճառով), հասարակութեան ոչ.ին (старшина կամ староста) և գիւղի հասկացող, պատիւ տւած, ականաւոր անդամներից 5—10 հոգի և սկսւում էր նախօրօք մշակւած հարցերի շարքը, ամեն մի հարց բացատրութեան, վերլուծութեան ենթարկելուց յետոյ։ Բաշքէօյում մեզ միացաւ պ. Լևոն Պիլոսեանը, որ այդ շրջանին շատ լաւ ծանօթ էր։ Գիւղացիների տւած տեղեկութիւնները մենք ստուգում, լրացնում, ուղղում էինք պ. Լ. Պիլոսեանի, այդ շրջանում մէկ տարուց աւելի աշխատող Կովկասահայ եղբայրների և նոյն իսկ շրջանում գտնւող ռուսական բանակի զինւորական բժիշկների և պաշտօնեաների տւած տեղեկութիւններով։

Առաջնորդւելով մեր ընդգծած ծրագրով, մենք անցանք հետևեալ հայերով բնակեցրած գիւղերը—Բաշքէօյ, Սոթահան, Ղարաքիլիսա, Արփաչայիր, Ալիջաքրակ (Ալջարակ), Դուլիզար, Իսգվեղան, Դոմանոր, Մնդիգան, Ամրադամ, Քեօփրիքէօյ, Հասան-Ղալա և Էրզրում։ Վերջին երկուսը տաճկական նախկին քաղաքներ, ուր ոչ մի գաղթական չկար իբրև զինւորական բանակատեղ։ Կովկասեան Բաժանմունքի (Քաղաքների Միութեան) գլխաւոր Կոմիտէից՝ կին-բժիշկ Վոլֆսոնը յանձնարարութիւն ունէր գաղթականների համար բանալու չորս բժշկա-ֆելդշերական կէտեր 2 բժշկով, 4 ֆելդշերով, քոյրերով և այլն, մօտ 50 մահճակալով—Բաշքէօյից սկսած մինչև Քէօփրիքէօյի շրջանում։ Բացի այդ, նոյն այդ բժշկա-ֆելդշերական կէտերին կից՝ յանձնարարւած էր բանալ նաև 4 սննդատու կէտեր (питательн. пунктъ) գաղթականներին կերակրելու, մեր կողմից յարմար ճանաչւած ձևով—տաք կերակուր, կամ հում պարէն հայթհայթելով թէյ ու շաքարի հետ միասին։ Մեր հաւաքած տեղեկութիւնների և անձամբ ստուգած ծանօթութիւնների հիման վրայ, կանգ առանք հետևեալ կենտրոնական գիւղերի վրայ—Ղարաքիլիսա, Արփաչայիր, Ալիջաքրակ և Ամրադամ, որոնք լինելու են կենտրոններ, ուր բացւելու են վերը յիշւած 4 սննդատու և 4 բժշկա-ֆելդշերական կէտերը. առաջինները՝ սընունդ, երկրորդները՝ բժշկական օգնութիւն մատակարարելու Բաշքէօյից սկսած մինչև Քէօփրիքէօյի տարածութեան վրայ գտնւող գաղթականներին։

Մեր հաւաքած և ստուգած տեղեկութիւնների հիման վրայ յիշւած շըրջանում, ներկայումս տեղաւորւած գաղթականների ընդհանուր թիւն է տասը հազար երեք հարիւր յիսուն հոգի կամ՝ շուրջ հազար երկու հարիւր ընտանիք, հաշւելով ընտանիքի անդամների թիւը միջին թւով 10 հոգի. Դըրանց մեծագոյն մասը կազմում են ծերեր, կանայք և երկու սեռի երեխաներ. հազիւ ¼-ը տղամարդիկ, որոնց մի մասն աշխատող ձեռքեր։

Որքան էլ մենք մեր ուսումնասիրութեան և տեղեկութիւններ հաւաքելու ժամանակ չափազանց զգոյշ ենք եղել, ճշտամբ կասկածոտ և մեր ստացած տեղեկութիւններն ու թւերը հնարաւոր չափով ենթարկել ենք ստուգման, այնուամենայնիւ, դժւար է ճիշտ, մաթեմատիքական թւեր ներկայացնել, «մօտաւոր» բառը միշտ պէտք է կցել թւերին։

Սակայն կայ մի կարևոր հանգամանք, որի վրայ շեշտում ենք. այդ այն է, որ այսուհետև, դրեթէ ամեն օր, սպասւում են նոր գաղթականներ Բասենի շրջանում. մի կողմից գալիս են նոր գրաււած վայրերից և միւս կողմից՝ Թիֆլիսից, որոնք օրերը բացւելուն պէս շարան շարան դիմում են իրենց աւերւած օճախները վերանորոգելու. նոյն իսկ նահանգապետների և տաճկահայ ռուսական վարչութիւնների կարգադրութեամբ։ Ըստ անմիջապէս, ամենավերջին ու թարմ օրինակը — Կարսի նահանգապետի կարգադրութեան համաձայն, նոյն Կարսի Բարեգործական ընկերութեան տեղական մասնաճիւղը ուղարկում է Սարիղամիշ, հաւանական է Բասենում տեղաւորելու համար, 308 ընտանիք. ճիշտ թիւը մոռացել եմ, որովհետև այս բոլորը ձեռքիս տակ չունեմ պաշտօնական գրութիւնը՝ ուղղւած Սարիղամիշի ներկայացուցիչ Տաճատ քահանային։ Այդ 308 ընտանիքը սպասում է Սարիղամիշում, սոյն ապրիլի 19-ին։ Որ կարճ ժամանակի ընթացքում Բասենի գաղթականների թիւը թերևս կրկնապատկւի, դրանում զարմանալու ոչինչ չը կայ, որովհետև Էրզրումի զինւորական իշխանութիւնները կուսակալութիւնից եկող գաղթականներին ուղարկում են թիկունքը—Բասեն, հասկանալի պատճառով։

Այժմ ինձ մնում է նկարագրել մեր անցած շրջանում տեղաւորւած գաղթականների ընդհանուր կացութիւնը։

Այդ շրջանում գտնւած նախկին հայաբնակ գիւղերը բոլորն առանց բացառութեան, աւերւած են, հողին հաւասարեցրած։ Ոչ մի հայաբնակ գիւղ չէք գտնի, և մենք մեր ճանապարհորդութեան ընթացքում չտեսանք, որ թէկուզ մի հատիկ գիւղական խրճիթ կանգուն լինէր, որտեղ հնարաւորութիւն ունենար վերադարձող գաղթականը պատսպարւելու։ Համեմատաբար չեն են մնացել թիւրքաբնակ և քրդաբնակ գիւղերը, որոնք տաճկական զօրքի նահանջին միանալով, հեռացել են ու նրանց մեծ մասն այժմ գտնւում է Էրզրում քաղաքում։

Ս. Օհանջանեան

(Վերջը միւս անգամ)

ՀԱՅ ԳԵՐԻՆԵՐ

Մօտ օրերս Սիբիրից ստացայ մարտ 8 թիւ նամակ մը մեզ ծանօթ հայ գերիներից, որոնք են՝ Կարճկանցի Օղուանց գիւղացի Մկրտիչ Տ. Արզարեան, Սորբ գիւղացի Տիգրան Մուրատեան, Եղեկիս գիւղացի Սափար Պետրոսեան, Փրխուս գիւղացի Մանուկ Գէորգեան, Ուրանց գիւղացի Սրբոյ Աւետիսեան, նոյն գիւղ. Ղազար Տ. Յովհաննէսեան, Սագայ գիւղացի Սարգիս Մղթ-յ Մովսէսեան, Տոր գիւղ. Գէորգ Ալ-տուրեան, նոյն գիւղ. Յովհաննէս Սահոյեան, նոյն գիւղ. Գրիգոր Մարտիրոսեան, Խոլթկայ գիւղացի Դիլեանց Մուշեղ, Տատկու գիւղացի Սասեց Բարօն (?), նոյն գիւղ. Մանուկ Գրիգորեան, Մշոյ Ցրօնք գիւղացիք Ալօ Կարապետեան և Մարգար Բասեան։ Նամակագիրն է Դուծաղի Քիօլք գիւղացի Յովհաննէս Մարտիրոսեան։

Ահա թէ ինչ է գրում.

«Հոս կանք 340 հայ գերիներ. ապրում ենք... Գիշեր և ցերեկ ողի արտասուք ենք թափում. մեր անտանելի վիճակից ի զատ քաշում ենք մեր սիրելիներու չարաչար կոտորւելու դարդն էլ։ Դուք ազատ մնացած հայերդ քաջսիրտ, անտատանւածներ էք գառել. բանից ու, որ խնդիրներ ենք ձեզ ուղարկում, անլսելի կը մնայ։ Մենք բոլորս խօսք մէկ արած զէնքով անցանք այս կողմը, վրէժառնելու և մեր թշնամու դէմ կռւելու համար։ Եթէ մենք գիտնայինք, որ մեր այս սուղ ժամանակին իրեն գիրն փակւած պիտի մնայինք, աւելի սիրով մահը պիտի ընդունէինք. մէթէ մեր արիւնը թանգ էր մեր սիրելիներու արիւնէն։ Ինչն է մեր մասին լռել հայ մամուլը և ոչինչ չի գրի ու չի օգնի մեր ազատութեան։ Ցամենայն դէպս՝ կաղաչենք գոնէ հրատարակել մեր ցանկը և հասցէն. եթէ մեզ ազգական կամ բարեկամ ողջ մնացած են, թող մեզ նամակ գրեն»։

Հասցէն հետևեալն է. Сибирь, Забайкал. обл., ст. Березовка, 550 друж. 110 рота, военнопленному Ованесу Сахоянцъ.

Մ. Առաքելեան

ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.)

ԳԼԽ. ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՇՏԱԲԻՑ

20 ապրիլի

Առեւմտեան ճակատ.— Թշնամու արտիլերիան կրակում էր Եակոբշտադի և Դւինսկի շրջանների ճակատներում. Վիդզայի և Տ-բէչի արևմտեան շրջանում գերմանացիները թնդանօթային նախապատրաստութիւնից յետոյ փորձում էին յարձակման համար դուրս գալ խրամատներից, բայց կանգ առան մեր կրակի։ Ապրիլի 19-ի առաւօտեան, թնդանօթային կրակից յետոյ, թշնամու զօրամասերը յարձակման դիմեցին Անտոնի գիւղի շրջանում, Պոստաւի աւանի հիւսիս-արևմտեան կողմը, բայց յետ մղւեցին։ Այս շրջանում յարձակւելու համար գերմանացիների արած երկրորդ փորձը նոյնպէս աջողութիւն չունեցաւ։ Բարանովիչի շրջանում և Օգինի ջրանցքում հրետանային թնդանօթաձգութիւն է տեղի ունենում։ Օլիկից դէպի հարաւ մենք մի քիչ առաջ անցանք։ Սապանովի շրջանում, Կրեմենեցից դէպի հիւսիս-արևմուտք, թշնամին ականեր պայթեցրեց. փոսը գրաւեցինք մենք։ Չարտորիյսկի հիւսիս-արևմտեան շրջանում (Պրովկուրովից դէպի հարաւ) մատորը փչանալու պատճառով իջաւ թշնամու մի «ալբատրոս»։ Օդաչուները գերի բռնւեցին։

Կովկասեան ճակատ.— Վերին Ճորոխի հովտում մեր զօրքերը գիշերային յարձակումով գրաւեցին թշնամու դիրքի մի կարևոր մասը, որից նորից յետ մղեցինք թշնամուն դէպի արևմուտք։ Օղնոտի շրջանում մենք յետ մղեցինք թշնամու զօրամասի յարձակումը։ Դիարբեքիրի ուղղութեամբ մենք նորից յետ մղեցինք թշնամուն դէպի արևմուտք։ Ուրմիայի շրջանում յետ մղեցինք թշնամու զօրամասի յարձակումը։

ՏԱՃԿԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ԼՈՆԴՈՆ, 19 ապրիլի.— Գեներալ Լեկը զեկուցանում է. Ապրիլի 17-ին Բուշիրից եկած անգլիական մի փոքրիկ զօրամաս յարձակւած գործեց թշնամու վրայ, որ բռնած էր մի խիստ ամրացրած դիրք. յետ քշեց նրան և անարգել վերադարձաւ Բուշիր, կորցնելով մի անգլիական սպայ սպանւած և մի հնդիկ զինւոր վիրաւորւած։

Թուրք գլխաւոր հրամանատար Խալիլ-փաշան գրաւոր կերպով համաձայնեց գէն. Տաունսենդի զօրքից հիւանդներին ու վիրաւորներին փոխանակելու նոյն թւով թուրք խոլամների հետ։

ՏՈՒԼՉԱ, 19 ապրիլի.— Ռումինիայի ռուս հիւպատոսարաններն են գալիս Թիւրքիայից փախածներ և բողոքում են ինդրում վերադառնալու Փօրթ-Սաիւյում ռուսների գրաւած գաւառները։

ՄԻ ՀԱՏԻԱԾ ԴՈՆ ԿԻԽՈՏ ԼԱՄԱՆՉԵՑՈՒ ԱՐԿԱԾՆԵՐԻՑ *)

(Մ. Սերւանտեսի մահւան 300 ամեակի առիթով)

Վերջապէս պարոն (սինեօր) Նահանգապետը վեր կացաւ անկողնից և բժիշկ Պեդրօ Ռեսիօի կարգադրութեամբ՝ նախաճաշին նրան մի քիչ մուրաբա և չորս կում սառը ջուր տւին, մի բան, որ Սանչօն սիրով կը փոխէր մի կտոր հացի և մի ճութ խաղողի հետ։ Բայց տեսնելով, թէ սա մի հարկադրանք է աւելի քան թէ սեփական կամք՝ Սանչօն համակերպւեց ի մեծ ցաւանութիւն իր հոգու և դժգոհութիւն իր ստամոքսի, որովհետև Պեդրօ Ռեսիօն նրան հաւատացնում էր, թէ իբր թէ անհաշտ քանակութեամբ ընդունւած թեթև սնունդը աշխուժ է բերում մտքին և յատկապէս անհրաժեշտ է իշխանութեան տէր ու բարձր պաշտօն ունեցող մարդկանց, որոնցից պահանջւում են ոչ այնքան մարմնական, որքան մտաւոր ուժեր։ Այս սոփեստութեան երեսից Սանչօն դիմանում էր քաղցին, այնպիսի մի քաղց, որ նա թաքուն անիծում էր նահանգապետութիւնը և մինչև անգամ այդ պաշտօնն իրեն տւողին։ Բայց և այնպէս, իր քաղցով ու չոր մուրաբով այն օրը նա զբաղւեց դատաւորի աթոռը և առաջին գործը, որ ներկայացւեց, դա մի հարց էր, որ սենեկապետի և մնացած շքախմբի ներկայութեամբ Սանչոյի քննութեանն առաջարկեց մի օտարական. Հարցը հետևեալն էր.

— Պարոն, ասաց հարց տւողը. մի խոր գետ երկու մաս է բաժանում մի կալւած (ուշադիր եղէք. ձերդ ողորմածութիւն, որովհետև այս գործը խիստ կարևոր է և մի քիչ դժւարին). այսպէս ուրեմն ասում եմ. այդ գետն ունի մի կամուրջ, իսկ կամուրջի ակունքին կառուցւած է մի կախաղան և պաշտօնատան պէս մի բան, ուր սովորաբար նստում էին չորս դատաւոր, որոնց պաշտօնն էր կիրառել հետևեալ օրէնքը, որ հրատարակել էր կամուրջի և կալւածի սեփականատէրը.

«Եթէ որևէ մէկը այս կամուրջով մի ափից միւսը անցնելու լինի, նախ քան անցնելը պարտաւոր է երդումով հաստատել, թէ ուր է գնում և ինչ նպատակով. եթէ նա ճիշտն ասի՝ պարտաւոր են թողնելու, որ անցնի. իսկ եթէ սուտ՝ առանց որևէ ներողամտութեան պէտք է կախւի նոյն տեղը կառուցւած կախաղանից»։ Իմանալով այդ օրէնքն ու նրա դաժան պայմանները, շատերն անցնում էին կամուրջից.—ու քանի որ պարզ էր, թէ երդւում տալով նրանք ճիշտն էին ասում—դատաւորներն ազատ բաց էին թողնում նրանց։ Բայց պատահեց մի անգամ, որ երբ մի մարդու երդում էին երդւեցնելու. նա երդւում կրակն ընկաւ, թէ ուրիշ նպատակ չունի, այլ գնում է մեռնելու կամուրջի ակունքին տնկած կախաղանի վրայ։ Այս երդման առիթով դատաւորները խորհուրդ արին իրար հետ և ասին.—«Եթէ այս մարդուն ազատ արձակենք, նա սուտ ասած կը լինի այն, ինչի համար երդւում է կերել, և օրէնքի համաձայն պարտաւոր կը լինի մեռնելու. իսկ եթէ կախենք՝ մենք ազօրէն վարւած կը լինենք, քանի որ նա երդւում էր թէ գալիս է այս կախաղանի վրայ մեռնելու. նշանակում է ճըշմարիտ է ասել և նոյն օրէնքի համաձայն պէտք է ազատ արձակւի»։ Եւ հիմա հարց են տալիս ձերդ ողորմածութեան, պարոն նահանգապետ. ինչ անեն այս մարդու դատաւորները, քանի որ մինչև այժմ նրանք կասկածի և վարանման մէջ են. լսելով ձերդ ողորմածութեան սուր ու բարձրաթռիչ խելքի մասին, նրանք ինձ ուղարկել են իրենց կողմից թախանձելու ձեզ, որ ձերդ ողորմածութիւնը իր կարծիքը յայտնէ այս կնճռոտ ու վարանելի հարցի մասին։

Որան Սանչօն պատասխանեց.

— Այդ դատաւոր պարոնները, որ ձեզ ուղարկել են ինձ մօտ, կարող էին նեղութիւն չքաշել, որովհետև ես աւելի մի բթամիտ մարդ եմ, քան թէ սրամիտ. բայց, չնայած դրան, դուք մի անգամ էլ կրկնեցէք ձեր գործն այնպէս, որ ես կարողանամ հասկանալ, գուցէ այն ժամանակ ես գլուխը գտնեմ։

Հարց տւողը երկրորդ անգամ կրկնեց այն, ինչ ասել էր մի անգամ և Սանչօն ասաց.

— Ինձ թւում է, որ այդ գործը ես ձեզ կը բացատրեմ մի աչք ճպելում և ահա թէ ինչպէս. այդ մարդը երդւում է կերել, թէ գնում է կախաղանի վրայ մեռնելու և եթէ մեռնի՝ նա ճիշտ կը լինի ասած և օրէնքով պէտք է ազատ անցնի կամուրջից. եթէ նրան չկախեն՝ նա սուտ կը լինի ասած և նոյն օրէնքով արժանի է կախաղանի։

— Բոլորովին ճիշտ, ինչպէս քաջատեղեակ պարոն նահանգապետը,—ասաց պատգամաբերը.—և ինչ վերաբերում է գործը ճիշտ պատմելուն ու հասկանալուն՝ այլ ևս որևէ հարց կամ կասկած լինել չի կարող։

— Եթէ այդպէս է, ես հիմա կա-

*) Մաս Բ, գլ. ԾԱ.

digitised by A.R.A.R.@

ԱՐԵՒՄՏԵԱՆ ՌԱԶՄԱԲԵՄ

ՓԱՐԻԶ, 19 ապրիլի.—Հաւասի գործակալութիւնը հաղորդում է. Մենք շարունակում ենք ուժեղ հակայարձակումներ անել Վերդենի առաջ. քիչ քիչ յետ ենք մղում թշնամուն նրա ճիգերի նպատակակէտներից և մտնում ենք նախորոշուած նպատակին։ Վերջերս Մասսի ձախ ափի վրայ Մորտոմի հիւսիսային լանջերում մեր առաջխաղացումների արդիւնքն այն եղաւ, որ ապր. 16-ին և 17-ին մենք գրաւեցինք թշնամու դիրքերը մի կիլոմետր երկարութեամբ և մինչև 600 մետր խորութեամբ։ Միաժամանակ մենք գրաւեցինք թշնամու խրամատների առաջապահ գիծը՝ Դուօմոն բերդից դէպի հարաւ-արեւելք 600 մետր երկարութեամբ։ Բոլոր այդ երկրորդական աջողութիւնները մեծ նշանակութիւն են ստանում, եթէ նկատի առնենք, որ ապր. 7-ից սկսած մենք շարունակում ենք հակայարձակումներ անել, որոնց արդիւնքները շատ բան են խոստանում և հակառակորդին են կազմում գերմանացիների ապարդիւն ճիգերին՝ նրանց համար թանգ արժած մարտի 27-ի անաջողութիւններից սկսած։

ՓԱՐԻԶ, 20 ապրիլի.—Ֆրանսիական գլխաւոր շտաբից։ Վերդենի զրութիւնը։ Ապրիլի 10 ից մինչև 17-ը՝ թշնամին ակտիւ գործողութիւնների չդիմեց, սահմանափակելով մեր դիրքերի երկարատև ռմբակոծութեամբ Աւոկուրի և Մասսի միջև։ Ապրիլի 10-ին մենք գրաւեցինք թշնամու խրամատները Մորտոմից հիւսիս՝ դրանով զարգացնելով մեր աջողութիւնը։ Ապրիլի 7—14 թշնամին վերստին փորձեց խլել նրանցից գրաւած խրամատները. Նրա երեք կատաղի գրոհները, որոնցից մէկին ընկերանում էր բոցավառող հեղուկը, յետ մղւեցին։ Մասսից արեւելք ապրիլի 9 ին թշնամու յարձակման փորձը գետի և Վօ գիւղի միջև մեր արագահրերով յետ մղւեց. Ապրիլի 14 ին թշնամու փոքր ոյժերի փորձ՝ յարձակման անցնելու բերդի մօտ, աջողութեամբ չպսակւեց։ Էնից հիւսիս, ապրիլի 12-ին պաշարման գիծը կարեխս, Վիլ-օ-Բուայի շրջանում մեզ աջողւեց գրաւել մի անտառակ և գերի վերցնել 158 հոգի։ Նոյն օրուայ ընթացքում գերմանացիների 3 վաշտի կողմից Սան-Դիէից հիւսիս, Շատելլոտի մօտ մեր դիրքի առաջամասի մօտի վրայ կատարուած գրոհը յետ վանւեց՝ թշնամու համար անօգուտ կորուստներով։ Ներկայումս ճշգրիտ կերպով պարզուած է, որ գերմանական 3-րդ զօրաբանակն է գտնւում Դուօմոնի մօտ։ Այդ զօրաբանակը որ մասնակցել էր կռիւներին փետր. 8 ից մինչև մարտի 2-ը, իր կազմից 3/4-ը կորցրած լինելով հանգստանալու համար տարուած էր Էլզաս-Լոտարինգիա։ Այդ զօրաբանակի զանազան մասերին պատկանող գերիներ իրենց ցուցմունքի մէջ ասացին, որ ներկայումս այդ զօրաբանակը լրացուած է, և նրա կազմի 60 տոկոսը կազմւած է այս տարւայ զօրակոչից առնուած մարդկանցից։

ԲԱԼԿԱՆՆԵՐՈՒՄ

ՓԱՐԻԶ, 19 ապր.— «Պտի-Պարիզիէն»-ի տեղեկութիւնների համաձայն, սերբիական զօրքերի փոխադրութեան առթիւ Ցուլասանի կողմից եղած առարկութիւնը տեխնիքական բնոյթ ունի և մատնանշում է, որ երկաթուղիները Կորնթոսի և Սալոնի միջև չեն կարող մասսայական զօրքեր տեղափոխել։

ԱԹԷՆՔ, 19 ապր.— Սերբիական զօրքերի փոխադրութեան խնդիրը նորից կանգ է առել մեռեալ կէտի վրայ։

ԾՈՎԻ ՎՐԱՅ

ՓԱՐԻԶ, 19 ապրիլի.—Ապրիլի 19-ին ընկղմւեցին «Ռիօ-Բրանկօ» և «Ռաչէստեր-Սիտի» շոգենաւերը։ Մարդկանցից կորաւ մի հոգի։

ԱՆԳԼԻԱ

ԼՈՆԴՈՆ, 20 ապրիլի.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն. Թշնամու 5 դիրիժաբլ երեկուարթի երեկոյեան արշաւանք գործեցին Անգլիայի հիւսիսարեւելեան և Շոտլանդիայի հարաւարեւելեան ծովեզերքի վրայ։ Մի քանի ռումբ նետուած է. Նօրկշիրում, Մանրամասնութիւնները պարզուած չեն։

ԼՈՆԴՈՆ, 19 ապրիլի.—Համայնքների պալատ։ Ասկվիթը յայտարարեց, որ մօտիկ ապագայում պալատին հնարաւորութիւն կըտրւի քննելու Իրլանդիայի գործերի քարտուղարին պաշտօնից արձակելու որոշման ծրագիրը. այնուհետև մատնանշեց, որ համերաշխութիւնը Իրլանդիայի և Անգլիայի միջև ներկայումս կատարելապէս վերականգնած է։

ԼՈՆԴՈՆ, 20 ապրիլի. — Համայնքների պալատ։ Ասկվիթը մի մեծ ճառի մէջ խոստացաւ վաղը մտցնել զինուորական ծառայութիւն մտցնելու խնդիրը իր ամբողջ ծաւալով։ Սկսւած են ընդհանուր վիճաբանութիւնները, որոնք հնարաւորութիւն են տալիս կարծելու, որ պարտադիր ծառայութեան օրինագծի ընդունումը պալատի մեծամասնութեան կողմից ապահովուած է։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

ՎԱՇԻՆԳՏՈՆ, 19 ապրիլի.— Պատերազմի պայմաններում ծառայելու համար զգուշութեան բոլոր պատրաստող բանակավայրի բացման ժամանակ Վիլսոնն ասաց. «Թող Տէրը հեռու պահի Միացեալ Նահանգները պատերազմին մասնակցելուց, բայց եթէ այդ պատահի, այն ժամանակ ամբողջ երկիրը մինչև վերջին մարդը, որ դեռ ես կասկածում է նրա արիութեանը, կը հրաժարւի բոլոր պատրանքներից։ Իսկ առ այժմ նա խօսում է մարդասիրութեան լեզուով։

ԳԱՂՈՒԹՆԵՐՈՒՄ

ԼՈՆԴՈՆ, 20 ապրիլի. — Արեւելեան Աֆրիկայի բրիտանական զօրքերի հրամանատար գեն. Սմեթսը զեկուցանում է. Տարւայ անձրեւային ժամանակը սկսւած է։ Թշնամին պաշտպանում է ամրացրած դիրքը Կոնդոայի և Իրանգիի հարաւ-արեւելեան կողմը գտնւած բլրի վրայ, Ցորդառա անձրեւները թոյլ չեն տալիս բելգիական զօրքերին շարժւելու Ռուանդում։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

ՊԵԱՏԻԳՈՐՍԿ, 20 ապրիլի.—Հազւագիւտ մեծութեամբ կարկուտի անօրինակ տարափը ահագին վնասներ պատճառեց այգեստաններին և բանջարանոցներին։ Ծաղկած պտղատու ծառերը ջարդւեցին։

ՍՏԱՒՐՈՊՈԼ, 20 ապրիլի.—Կաղինի մեծութեամբ կարկուտը մեծ վնասներ հասցրեց շրջականներում պարտէզներին, բանջարանոցներին ու ցանքերին։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

ՓԱՐԻԶ, 19 ապր.— Սինդիկատների միութեան ներկայացուցիչների կոնգրեսը մայիսի 1-ի նիստին ընդունւած որոշումով հաստատում է ֆրանսիական պրոլետարիատի համակրութիւնը ազատութեան և արդարութեան կռւին, որ վարում են Ֆրանսիան և նրա դաշնակիցները։ Որոշման մէջ յոյս է յայտնւում, որ իրաւունքը կը յաղթանակէ կոպիտ ոյժի դէմ. Որոշումը հաւանութիւն է տալիս սինդիկատների միջազգային բիւրօն Բեռլինից չէզոք երկիր փոխադրելու վճռին և միանում է Ամերիկայի առաջարկին՝ հաշտութեան կոնգրէսի կոմիտէն սինդիկալիստային միջազգային խորհրդաժողովի հրաւիրել մշակելու համար բանւորներին շահագրգռող այն կէտերը, որոնք կարող կը լինէին մտնել հաշտութեան պայմանագրի մէջ։

ՍՏՈԿՀՈԼՄ, 19 ապրիլի.—Երկու օրից ի վեր Շւեդիայում և Դանիայում չեն ստացւում գերմանական թերթեր։ Ենթադրում են, որ Գերմանիայում անկարգութիւններ են տեղի ունենում անհրաժեշտ կենսամթերքի թանգութեան պատճառով։

ՍՏՈԿՀՈԼՄ, 19 ապրիլի. — Առաւօտեան Խրիստիանիայի վրայով եկան Վիվիանին ու Թոման և երեկոյեան մեկնեցին Պետրոգրադ։

Խրիստիանիայից հաղորդում են, որ ստորթինգը որոշել է արխիւին յանձնել Ֆորդի կոնֆերենցիայի կոչը հաշտութեան մասին։

ԿՈՊԵՆՀԱԳԵՆ, 19 ապրիլի. — Երկրորդ օրն է, որ Գերմանիայից պոստը չէ գալիս։ Ենթադրում են, որ դա առաջանում է այնտեղ զօրքերի փոխադրութիւնից։

ՄԱՄՈՒԼ

«Նոր-Իկրալը» Կովկասեան զեմստւօի մասին խօսելիս ի միջի այլոց հետեւեալ դատողութիւններն է անում.

Կովկասում ինչ տիպի զեմստւօ էլ մտցւի, օգտւողները կը լինեն մեր հարեւանները, քաղաքակիրթ ազգերը—դա ակներեւ է հենց այժմեանից։ Ապրիլի 26 ին կայանալիք խորհրդաժողովին՝ Կովկասում մեծամասնութիւն կազմող (?) մահմեդականութիւնը պիտի ուղարկէ 4—5 ներկայացուցիչ, մինչ հայերից առւելի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ են սպասւում.

Եթէ ենթադրենք, որ քաղաքագլուխները կանչւեն խորհրդակցութեան, տեսնում ենք, որ մահմեդականները միայն մի քաղաքագլուխ ունին Կովկասում, ուստի և ուրիշ ազգութիւնների 10 ներկայացուցիչների դէմ մենք պիտի ունենանք մէկը։

Այսպէս, ուրիշ ազգութիւններից 200 ներկայացուցչի դէմ մենք կունենանք միայն 5—6 հոգի։

Թերթը յիշում է, որ Բագւի քաղ. գլխաւորում պ. Վերմիշեանն է մատնանշել իբր յարմար ներկայացուցիչ զեմստւօյական խորհրդակցութեան համար և գտնում է, որ այդպէս էլ պիտի լինէր, քանի որ նա հմուտ է զեմստւօյական հարցերին։ Բայց աւելացնում է. «Այդ խորհրդաժողովի արդիւնքը դժւար չէ գուշակել, երբ Վերմիշեանները պիտի գտնւեն այնտեղ...

«Նոր-Իկր.» գտնում է, որ Ռուսաստանի զեմստւօն աւելի նպաստաւոր է մահմեդականների շահերի տեսակէտով, որովհետև այս դէպքում միայն հնարաւորութիւն կը լինի, որ մահմեդական մեծամասնութիւն ունեցող նահանգներում վարչութիւններն անցնեն մահմեդականների ձեռքը։

Բայց և այնպէս, ասում է թերթը, ինչ տիպի զեմստւօ էլ մտցւի Կովկասում, դա մեծ բարիք կը բերէ մահմեդականներին։ Զեմստւօն կը ծանօթացնէ գիւղը քաղաքին և երկուն կը հաշտէ. թէ ինչ վատ դրութեան մէջ են ապրում նրանք. զգացնել կը տայ, թէ մահմեդականները խեղդւում են ագիտութեան մէջ։ Զեմստւօյով մահմեդականները կը հասկանան իրենց իրաւունքներն, կը դադարեն «էթան կովի» դերը կատարելուց և կը պահանջեն ապագայի համար։

Ուրեմն Թիֆլիս մեկնող մեր ներկայացուցիչներն ամէն կերպ պէտք է ջանան ընդփոյթ իրականացնել զեմստւօն։

Մենք էլ գրել էինք, որ մուսուլման ազգաբնակութիւնը բաւարար ներկայացուցչութիւն չունի խորհրդաժողովում. Բայց մենք միաժամանակ յիշում էինք և հայերի ձայների առաջնութեան վրայ։ Եւ զարմանալի է, որ «Նոր-Իկրալը» տեսնում է հայերի 7 8 ձայները ու չի նկատում վրացիների 17—18 ձայները։ Արդեօք, սա թիւրիմացութեան գործ է, թէ մի ուրիշ բան։ ... յայտարարութիւնը, թէ «մահմեդականութիւնը Կովկասում մեծամասնութիւն է կազմում», կամ որ խորհրդաժողովում լինելու են 200 ոչ մուսուլման ձայներ»։

Մենք չենք զարմանում նաև, որ մուսուլման թերթը կողմնակից է այժմեան նահանգների պահպանման։ Այդպիսով միայն կարելի կը լինի սահմանել արհեստական զեմստւօյական միաւորներ և ենթարկել հայկական լեռնադաշտերը թաթարական հովիտներին։

Բայց մեզ թէ «Նոր Իկրալը» կարող է պնդել, որ այժմեան նահանգները և գաւառները կազմում են նորմալ միաւորներ տնտեսական և ցեղագրական տեսակէտներից։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՀԻՒՐԵՐԸ ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆԻ ԺՈՂՈՎՈՒՄ

Երկուշաբթի երեկոյեան Բարեգործականի դահլիճում կայացաւ կենտ. կոմիտէի համագումար ժողով, որին ներկայ էին մեր անգլիացի բարեկամները, Հարոլդ Բըքստըն, Հօջկին, Բէքհաուզ և ուրիշներ։

Պ. Սամսոն Յարութիւնեան, թարգման ունենալով Ա. Սաֆրաստեանին, երկարօրէն պատմեց կ. կ.-ի գործունէութիւնը սկսած նրա ծագման օրից։ Պատմեց երեք մեծ գաղթերի և մասնաւորապէս Ցուլխեան գաղթի սարսափները, որոնց ընթացքում կ. կ... մեծ եռանդ է ցոյց տւել և գնահատելի ծառայութիւններ է մատուցել, կազմակերպելով օգնութեան գործը։

Զնայած, ասում է, կառավարական օգնութեան՝ կարիքը շատ մեծ է և անհրաժեշտ է հասարակութեան լայն աջակցութիւն. Ես առաւել՝ որ այժմ սկսւած է դարձի ու վերաշինութեան գործը։ Այդտեղ անմոռանալի երախտիք արին մեզ ամերիկացիների կոմիտէն և Լոնդոնի Լորդ-Մէրի կազմակերպւած մարմինը։

Մինչ կ. Կոմիտէի նախագահը տալիս է իր բացատրութիւնները, անգլիացիք, թուղթ ու մատիտ առած եռանդով արձանագրում են իրենց լսածը։ Բըքստըն հարց է տալիս՝ արդեօք բոլոր հայ նպաստամատոյց մարմինները համերաշխ են գործում. Այդ առթիւ տրւեց թաւցիկ բացատրութիւն. չգիտենք՝ մեր հիւրերը գոհ մնացին, թէ ոչ։ Պէտք է վերացնել բոլոր արգելքները և միութիւնը կատարել գործնել գործող մարմինների միջև... մէկ մարմին, մէկ դրամարկղ... Ամօթ է, մեր օտար բարեկամներին ցաւ ու զզւանք է պատճառում այս բաժան-բաժան վիճակը—Հօրիզոնում շատ խօսեցինք այդ առթիւ, քաղաքացիական հասարակութեան դէմ մի հատիկ աղաղակ տանք, միացնելով դէմ նպաստող ու վերաշինող մարմինների ուժերը։

Այնուհետև պ. Սամ. Յարութիւնեան նկարագրում է որբանոցների դրութիւնը։ Կազմակերպւած է 46 որբանոց 4,500 որբերով։ Հիմնւած է նրանց համար 80 դպրոց, 226 ուսուցիչներով և 7,800 աշակերտներով։ Մօտ 47,000 աշակերտական հասակ էլ դուրս են մնում դպրոցներից։

Կ. Կ.-ի նախագահը յայտնում է, որ մինչև այժմ ստացւած է մօտաւորապէս մէկ ու կէս միլիոն ռուբլի հանրանական դրամարկղում. Դեկտեմբերից մինչև ապրիլ ամիսը ընդամենը 4 ամսւայ մէջ ստացւած է 841,000 ռուբլի։ Նոյն չորս ամսւայ ժամանակամիջոցում ծախս եղել է 568,148 ռուբլի (կենսամթերքի գնումը, բժշկական օգնութիւն, որբանոցներ, դպրոցներ, տեղափոխութիւն, ընդհանուր ծախսեր և այլն)։ Եւ որովհետև Բըքստըն ցանկութիւն յայտնեց տեսնելու հաշւեցոյցերը, Ս. Յարութ. յայտնեց, որ բոլոր հաշիւները պահւած են բուխալտերական կարգով. բոլոր դօկումենտները մնում են. հրաւիրեց հիւրերին մօտ օրերս գնալ ու ստուգել։

Ի վերջոյ, Ս. Յարութիւնեանը երախտագիտութեան տաք խօսք ուղղեց անգլիական և ամերիկեան մեծ ազգերին և ներկայ գտնւող հիւրերին՝ այն ջերմ համակրութեան համար, որ նրանք տածում են դէպի տառապեալ հայ ժողովուրդը։

Հիւրերը մեկնեցին գոհ տրամադրութեամբ։ Նրանք ցանկութիւն յայտնեցին տեսնելու նաև Բարեգործականի շէնքը։

Մ. Վ.

ԳԱՂԹԱԿԱՆԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ժնեւից բժ. Աթաբեկեանը հեռագրում է Թիֆլիսի Հայոց Մարդասիրական ընկերութեան հետևեալը.

«Մոսկւայի Հայկական կոմիտէի տրանսպորտը բժշկուհի Ռենակովայի, ֆելդշեր Վերժուսի և մի քանի գթութեան քոյրերի ուղեկցութեամբ և հարիւր որբերով ճանապարհ ընկաւ դէպի Մուշ, ուր կան հաւաքւած մօտ 1,000 որբեր քաղցած և մերկ, որոնք թափառում են փողոցներում և որոնց ես տեսայ ոսկորներ կրծելիս և թափթփուկներ ուտելիս»։

→ Երկրագործական դեպարտամենտը ուղարկել է Հայոց Մարդասիրական ընկերութեան փախստականների համար հետևեալ բանջարանոցային սերմերը. կաղամբի 3 փութ, ճակնդեղի 3 փ., սոխադնի (գազար) 2 փ., վարունգի զանազան տեսակի 1 փ., եգիպտացորենի 5 փ.։

→ Կովկասեան ռազմաճակատի գաղթականական գործի գլխաւոր լիազօր գեներալ-մայոր Թամամշեւը ծառայութեան գործերով ապրիլի 20 ին մեկնեց Զուլֆա և Թաւրիզ մօտիկից ծանօթանալու փախստականների դրութեան հետ։

→ Թիֆլիսի հայ եկեղեցիների միաբ. և հոգաբարձութիւնների յանձնաժողովը իր վերջին նիստում որոշել է դրամագլուխ բանալ երկրորդ որբանոց յատկապէս Հայաստանից գաղթած որբ աղջկանց համար։

ԼՐԱՏՈՒ

ԹԻՖԼԻՍ

Շաբաթ, ապրիլի 23-ին, Հայ Գրողների ընկ. նախաձեռնութեամբ Թիֆլիսի ժողովարանում կայանալիք երեկոյթին, որը նւիրւած է Շէքսպիրին՝ բացի դասախօսներից յարգանքի խօսք կասեն մեր անւանի գրողներ՝ Յովհ. Թումանեան, Աւ. Ահարոնեան և Շիրվանզադէ։

→ Առաջնորդ Մեսրոպ եպիսկոպո-

սեմ, պատասխանեց Սանչօն—որ այդ մարդու այն մասը, որով նա երդւել է ճշմարտապէս, թողնեն անցնի կամուրջով. իսկ այն մասը, որով ստել է՝ կախեն, և այդպիսով տառացի կատարւած կը լինի կամուրջից անցնելու պայմանը։

— Բայց պարոն նահանգապետ— առարկեց պառակամարթը—դրա համար պէտք է այն մարդուն երկու մաս անել՝ ճշմարտախօս և ստախօս—Իսկ եթէ բաժանեն՝ մարդն անկասկած կը մեռնի և այդպիսով չեն հասնի այն բանին, որ պահանջում է օրէնքը և որ անհրաժեշտ է օրէնքը կատարելու համար։

— Լսեցէք պարոն, ձեզ բարի մարդ —ասաց Սանչօն—կամ ես հաստագլուխ մէկն եմ, կամ այն անցորդը, որի մասին խօսում էք, հաւասար իրաւունք ունի ինչպէս մեռնելու, այնպէս էլ ապրելու և կամուրջից անցնելու, որովհետև եթէ ճշմարտութիւնը փրկում է նրան, սուտը հաւասարապէս դատապարտում է նրան։ Եթէ այդպէս է, և իմ կարծիքով հենց այդպէս է որ կայ, ապա ասէք այդ պարոններին, որ ձեզ ուղարկել են ինձ մօտ, քանի որ դատապարտելու և արդարացնելու պատճառները լինելին միատեսակ են՝ թող ազատ արձակեն նրան, որովհետև բարիք անելը միշտ աւելի գովելի է, քան չարիք անել. ու ես անունս կը ստորագրէի սրա տակ, եթէ ստորագրել իմանայի։ Եւ այս գործում ես իմ խելքով չեմ որ խօսեցի, այլ միտս ընկաւ մի խրատ, որ շատ ուրիշ խրատների հետ ինձ տւեց իմ տէր պարոն Դոն Կիխոտը այն երեկոյ, որի յաջորդ օրը ես դարձայ այս կղզու նահանգապետը —այսինքն՝ եթէ արդարութիւնը վտանգի մէջ է, պէտք է միշտ հակւել ողորմածութեան և կրթնել նրան, և Աստուած կամեցաւ, որ ես հիմա յիշեմ այդ խրատը, քանի որ այս դէպքին նա այնպէս է սազում, որ էլ աւել չի ուզի։

— Բոլորովին ճիշտ է, ասաց սենեկապետը. և ինձ թւում է որ Լիկուրգոսն ինքը, որ օրէնքներ տւաւ լակեդեմոնացիներին, չէր կարող գտնել աւելի լաւ վճիռ, քան որ դուք մեծն Պանսան։ Թող սրանով էլ վերջանայ այսօրւան առաւօտեան ատեանը, իսկ ես կը կարգադրեմ, որ պարոն նահանգապետը ճաշէ սիրտն ուզածին պէս։

— Ես էլ հենց այդ եմ խնդրում, այն ժամանակ կը տեսնէք թէ բանը ոնց է գնում—ասաց Սանչօն. մի թողնեն ունեմ՝ թող յետոյ գործի ու հարցի անձրև գայ վրաս. ձեռաց վճռեմ ու ծալեմ մի կողմ դնեմ։

Սենեկապետն իր տւած խօսքը պահեց, մտածելով թէ իր խղճին բեռ պիտի լինի թողնել քաղցից մեռնելու այնքան խելացի մի դատաւորի. մտադրւեց, որ մտածում էր նոյն գիշերն և եթ հաշիւը ցոյց տալ նրա հետ, նրա գլխին խաղալով վերջին կատակը, որ յանձնարարւած էր իրեն։ Այնպէս պատահեց, որ երբ այդ օրը նահանգապետը ճաշեց հակառակ բժիշկ Տիրթէատի բոլոր կանոններին և իմաստներին (աֆորիզմ) ու երբ սփռոցը հաւաքում էին, ներս մտաւ սուրհանդակը, բերելով Դոն Կիխոտի նամակը։ Սանչօն քարտուղարին հրամայեց, որ այդ նամակը լուռ կարդայ, ու երբ տեսնի թէ մէջն այնպիսի բան չկայ, որ պէտք է գաղտնի մնայ՝ կարդայ բարձր ձայնով։ Քարտուղարը հնազանդեց և շտապ կարդալով նամակն՝ ասաւ.

— Կարելի է ամբողջը կարդալ բարձր ձայնով, որովհետև պարոն Դոն Կիխոտի գրածը ձեր ողորմածութեան՝ արժանի է ոսկի տառերով գրելու և տպելու։ Ահա թէ ինչ է ասում նամակում.

Դոն Կիխոտի Լամանչայի Նամակը Բարատարիա կղզու Նահանգապետ Սանչօ Պանսային.

Սանչօ բարեկամ, մինչդեռ սպասում էի, թէ տեղեկութիւններ պիտի առնեմ քո սխալանքների և ապառնութեանց մասին, ինձ լուրեր հասան քո իմաստուն գործողութեանց մասին, որի համար յատուկ շնորհք վերառաքեցի յերկինս, որ կարող է աղքատութից վեր հանել անանկին և յիմարներին անել իմաստուն։ Ինձ ասում են, որ դու այնպէս ես նահանգապետութիւն անում, որպէս թէ մարդ լինէիր, իսկ մարդ լինելով քեզ պահում ես այնպէս, որպէս թէ անասուն լինէիր, այնքան մեծ է քո ցոյց տւած հեզութիւնը։ Ու ես կուզէի, Սանչօ, որ դու ուշադրութեան առնէիր, թէ շատ անգամ պէտք ու անհրաժեշտ է լինում՝ ունեցած պաշտօնի հեղինակութիւնը պահելու համար՝ դէմ գնալ սրտի հեզութեան, որովհետև բարձր դիրք գրաւող անձի հագուստը ու վերաբերումը պէտք է համապատասխան լինեն իր դիրքին և ոչ թէ այն չափին, որ թեքում է նրան իր բնածին հեզ բարքը։ Լաւ հագնւիր, որովհետև մինչև իսկ զարդարուն գաւազանը գաւազան չի թւում. Ես չեմ ասում, որ վրադ թանկագին զարդարանք լինի և դու չքեղ արդուզարդ ունենաս կամ թէ դատաւոր լինելով՝ հագնւես զինւորականի նման, այլ որ դու ունենաս պաշտօնից պահանջած հագուստը և նա միշտ մաքուր ու կոկիկ լինի։

Կառավարածդ ժողովուրդի բարի տրամադրութիւնը վաստակելու համար, դու պէտք է շատ բաների հետ պահպանես և այս երկուսը. նախ՝ ամէնքի հետ քաղաքավար լինես, թէև այս մասին առաջ էլ խօսել եմ քեզ հետ. և երկրորդ՝ միջոցներ ձեռք առնես ազգաբնակութեանը առատ կենսամթերք մատակարարելու, որովհետև չկայ մի բան, որ չքաւոր մարդկանց հոգին այնպէս ճնշէր, ինչպէս քաղցն ու կարիքը։ Շատ օրէնք մի հրատարակիր. իսկ եթէ հրատարակես մի քանիսը՝ ջանա, որ լաւ լինեն և որ գլխաւորն է, կիրարկւեն և պահպանւեն, որովհետև այն օրէնքները, որ չեն կիրարկւում նոյն է թէ գոյութիւն չունեն և ընդհակառակը ցոյց են տալիս, թէ իշխանը, որ խելք ու իշխանութիւն է ունեցել օրէնք հրատարակելու, պէտք եղած արիութիւնը չի ունեցել, որ ստիպէ պահպանել օրէնքը. իսկ այն օրէնքները, որ վախ են ազդում, բայց չեն կիրարկւում, նման են գորտերի թագաւոր իրաւարարին, որ առաջ վախ էր ազդում, բայց մի ժամանակ յետոյ գորտերն սկսեցին արհամարհել նրան և նստում էին մէջքին։

Հայրաբար հոգը եղիր առաքինութեան համար և խիստ՝ անօրէնութեան. Մի լինիր հանապազ խիստ կամ հանապազ ներողամիտ, այլ ընտրիր այդ երկու ծայրայեղութեանց միջինը—այդտեղ է իմաստութեան գաղտնիքը։

Այցելիր բանտերը, սպանդանոցներն ու շուկաները, որովհետև նահանգապետի ներկայութիւնն այդ տեղերում մեծ նշանակութիւն ունի. Նրա այցը մխիթարում է բանտից շուտ ազատւելու յուսով ապրող կալանաւորներին, ահ է ազդում մսագործներին, ստիպելով ուղիղ կշռոց ունենալ, և միևնոյն պատճառով սարսափ է ազդում շուկայում մթերք վաճառող կանանց։

Քեզ ցոյց չտաս ագահ, կնամոլ ու բկլան, եթէ մինչև իսկ պատահաբար դու այդպէս լինես (ինչ որ չեմ կարծում). որովհետև ազգաբնակութիւնն ու քեզ հետ գործ ունեցողները կիմանան թոյլ կողմդ և այնտեղ կուղղեն իրենց հրետանիների կրակը, մինչև քեզ նետեն կործանման անդունդը։

Նշաւակիր, նորից նշաւակիր, քննիր ու քննիր այն խորհուրդներն ու խրատները, որ քեզ տւի գրաւոր՝ քո նահանգապետ մեկնելուցդ առաջ, ու եթէ հետևես նրանց՝ կը տեսնես թէ ինչպէս այնտեղ գտնում ես մի նոր յենարան, որ կը թեթևցնի այն դժւարութիւններն ու նեղութիւնները, որ ամէն քայլափոխին հանդիպում են նահանգապետներին։

Նամակ գրիր հերցոգին և հերցոգուհուն և ցոյց տուր թէ երախտապէտ ես նրանց հանդէպ, որովհետև ապերախտութիւնը մեծամտութեան աղջիկն է և վատթարագոյն մեղքերից մէկը, որ յայտնի են մեզ։ Այն մարդը, որ երախտապէտ է իրեն բարիք անողների հանդէպ, ցոյց է տալիս թէ երախտապէտ կը լինի և առ Աստուած, որ տւել է նրան այնքան բարիք և շարունակում է տալ։

Տէր հերցոգուհին յատուկ փայակ ճամբեց քո որսորդական հագուստն ու մի ուրիշ ընծայ ուղարկելով քո կնոջը՝ Թերէզ Պանսային և մենք ամէն բոպէ նրանից պատասխան ենք սպասում։ Ես մի քիչ հիւանդ էի ինչ-ինչ կատուների ճանկռտոցից, որ ստացայ ոչ ի շահ քթիս, բայց դրա տակից ոչ մի վատ բան դուրս չեկաւ, որովհետև եթէ կան նհաններ, որ հալածում են ինձ, կան և այնպիսիները, որ պաշտպանում են ինձ։ Հաղորդիր տեսնեմ իրօք որևէ առընչութիւն ունէ՞ր մօտդ գտնւած սենեկապետը Տրիֆալդի գործի հետ, ինչպէս կասկածում էիր դու. և քեզ հետ պատահած ամէն բան հաղորդիր ինձ, որովհետև հեռաւոր տարածութեան վրայ չենք, մանաւանդ որ ես մտադիր եմ շուտով հրաժեշտ տալու այս պարապ կեանքին, որ անց եմ կացնում այստեղ, քանի որ ես դրա համար չեմ ծնւած։ Ինձ ներկայացաւ մի գործ, որ կարծեմ թէ ինձ պիտի զրկէ հերցոգի և հերցոգուհու բարեհաճութիւնից *), բայց թէև այդ ինձ շատ է մտահոգում, սակայն բնաւ չի յուզում, որովհետև վերջ ի վերջոյ ես աւելի շատ պարտաւոր եմ համակերպել իմ կոչմանը, քան նրանց ցանկութեանը, համաձայն այն յայտնի խօսքին թէ Amicus Plato, sed magis amica veritas (Պղատոնը բարեկամս է, բայց աւելի մեծ բարեկամս է ճշմարտութիւնը)։ Սա քեզ ասում եմ լատիներէն, որովհետև կարծում եմ, թէ նահանգապետ դառնալուցդ ի վեր լատիներէն սովորած կը լինես։

Ընդմին յանձնարարում եմ քեզ Աստծուն, որ պահէ և պահպանէ քեզ ամէն փորձանքից։ Բարեկամդ՝

Դոն Կիխոտ Լամանչացին։

Թարգմ. Ն. Ա.

*) Հերցոգի սպասաւորներից մէկի աղջկան վատաբերողներից մէկը լքել ու փախուստ էր տւել իր և աղջկայ պատիւ պաշտպանութիւնը մայրը վստահացել էր Դոն Կիխոտին և նա խոստացել էր մենամարտով ստիպել լքողին ամուսնանալ։ Ն. Ա.

digitised by A.R.A.R.@

սին Պետրոգրադից հեռագրում են, որ Պետական Դումայի անդամ Միքայէլ Պապաջանեանը դուրս է եկել այնտեղից Թիֆլիս գալու համար։

✦ Թիֆլիսի պոստ-հեռագրական կառավարիչը մեզ խնդրում է հաղորդել, որ ներքին գործերի մինիստրը արտօնել է պոստ-հեռագրական պաշտօնեաներին, որ սրանք ապրիլի 21, 22 և 23-ին համառուսական ժողովարարութիւն կատարեն զինուորներին նուէրներ գնելու օգտին։ Ժողովարարութիւնը լինելու է ինչպէս հիմնարկութիւններում, նոյնպէս և փողոցներում։ Այն նշանները, որ պիտի ցրեն՝ նամականիշի ձև ունին հետևեալ մակագրութեամբ. «Հայրենիքի պաշտպաններին»։

✦ Այսօր, ուրբաթ, Գրական-Գեղարուեստական սալոնի հերթական երեկոն նւիրւում է Շէքսպիրին։ Սկիզբը երեկոյեան ժամը 9-ին։

✦ Ինչպէս յայտնի է, փետրւարի 20-ին Թիֆլիսում վախճանւեց տիկին Մարիամ Իսգըրչեանը, որը կտակել էր Ներսիսեան դպրոցի օգտին 400 ռ.։ Բարեգործ տիկնոջ կտակը նոտարական գրատանում հաստատւած է 1916 թ. մարտի 14-ին։

✦ Ապրիլի 20-ին, գիշերը Սարիղամիշից եկաւ № 9 կովկասեան սանիտարական գնացքը մի վիրաւոր և հիւանդ զինուորներով, որոնց թւում 1 վիրաւոր և 3 հիւանդ սպաներ։ Վիրաւորները և ծանր հիւանդները թողնւած են Նաւթլուղի զինուորական հիւանդանոցի տնօրինութեանը, իսկ մնացեալները փոխադրւած են Բագու և հեռուներ։

✦ Պրիւատ-դոցենտ Բարինինի ղեկավարութեան տակ գտնւող բակտերիոլոգիական խումբը, որ գործում է Կովկասեան ռազմաճակատում մինչև հիմա տիֆ և խոլերա հիւանդութիւններից ազգաբնակութեան զերծ պահելու համար, պատւաստել է 200 հազար հոգու. բացի այդ՝ 150,000 հոգու պատւաստել է երկրորդ անգամ։

✦ Առևտրականներից 89 հոգի ապրիլի 15-ին քաղաք. վարչութեան ներկայացրել են հետևեալ տեղեկութիւնները իրենց պահեստի կենսամթերքների վերաբերմամբ. պահեստի ալիւր—46,000 փութ, ցորեն—4,800 փ., գարի—12,420 փ., բրինձ—4,100 փ., ձաւար—2,300 փ., շաքար—37,500 փ., որից 36 հազար փութը քաղաքինն է. շաքարաւազ բոլորովին չկայ, գետնախնձոր—13,997 փ., որից 12 հազարը քաղաքինն է, ձուկ—5,218 փ., ձու—1,321,000 հատ, աղ—5,218 փ., թէյ—2,448 փ., լուցկի—86 արկղ։

✦ Թիֆլիսի շրջանային դատարանի 2-րդ քրէական սեսսեան մեկնեց Դուշէթ, ուր նիստ է նշանակւած ապրիլի 23-ին։

ԳԱՒԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԷՋՄԻԱԾԻՆ.—Վաղուց ի վեր Վաղարշապատում շաքարի և ալիւրի կրիզիս է։ Շաքար համարեա թէ բոլորովին ձեռք չէ ընկնում, իսկ եթէ պատահում է, այն էլ 50—60 կոպէկով է վաճառւում։ Ալիւրի մասին խօսելն էլ անգամ աւելորդ է։ Այն ինչ Վաղարշապատից մի քանի վերստ հեռաւորութեան վրայ գտնւող Աշտարակ գիւղում շաքար առատութեամբ է գտնւում և ֆունտը վաճառւում է 27—28 կոպէկ, այն էլ շնորհիւ Աշտարակի սպառողական խանութի։ Սրանից մի քանի ամիս առաջ նաւթ ևս չէր կարելի մի երկու ֆունտ ձեռք բերել, իսկ եթէ բաղդի բերմամբ մարդ կարողանում էր ձեռք ձգել, այն էլ հագիւ ֆունտը 30 կոպէկով։ Նաւթի կրիզիսի դէմ կարողացաւ առնել էջմիածնի էլեքտրական կայարանի մեքենավար պ. Ղևոնդ Ղարախանեանը, որը մեծ քանակութեամբ նաւթ բերել տալու և մինչ այժմ կարողանում է նաւթ մատակարարել թէ Վաղարշապատցիներին և թէ շրջակայ գիւղացիներին, ֆունտը 7—8 կոպէկով։ Մենք համոզւած ենք, որ էջմիածինը կամ թէ տեղիս «Եղբայրական Օգնութիւնը» թէ շաքարի և թէ ալիւրի կրիզիսի դէմ կարող է մաքառել։ «Եղբայրական Օգնութեան» պահեստները լիքն են թէ ալիւրով և թէ շաքարով, միմիայն հարկաւոր է գործի կազմակերպութեան մասին հոգ տանել։ Երևանից Վաղարշապատ և այլ գիւղեր արգելւում է շաքարի, հացի և ալիւրի արտահանութիւնը։ Խուզարկութեան են ենթարկւում թէ մարդատար և թէ ապրանքատար կառքերը և եթէ որևէ մի կառքում առանց թոյլտւութեան յիշեալ մթերքից գտնւում են, գրաււում են ոստիկանութեան կողմից։

Ա. Մ.

Փ.-ՂԱՐԱՔԻԼԻՍԱ (Ալէք. գաւ.)— Զատիկ կիրակի օրը կռիւ պատահեց, որի ժամանակ դաշունով սպանւեց Երեմիա Իգիլիկեանը։

— Տեղիս հայոց եկեղեցու պատուհանի ապակին անձրևը թրջելուց և արևը այրելուց գունաթափւել և պատկերի ձև էր ստացել։ Սնոտիապաշտ հասարակութիւնը սրբի տեղ ընդունելով այդ պատկերը, երկու օր ուխտ էր գալիս և աղօթում։

— Այս տարի խումարը ծաւալ է ստացել։ Ոչ թէ մէկ-երկու, այլ հարիւր ռուբլիներ են մէջտեղ եկել։

Տ. Շահբազեան

ՖՈՒԼԱԳԱՐԱԿ.— Ակներև մխիթարական երևոյթ է Ֆիւլագարակ գիւղի նորաբաց սպառողական «Ծոյա» ընկերութեան վաճառատունը, որի հիմնադրութեան օրւանից, այն է ներկայ թւի փետրւարից օրէցօր աւելանում են անդամագրւողների և փայերի թիւը, որ շուտով 300-ի կը հասնի։ Ընկերութիւնը բաց է թողնում ապրանք բացի անդամներից՝ նաև մասնաւոր գնորդներին։

— Գիւղում ապաստանած բաժնեցի 35 տուն գաղթականները մի տարուց աւել է, որ ապրում էին առանց կարիք ունենալու հացի կամ վառելափայտի։ Վերջին ամիսներս սակայն դժւարացել է ժամանակին ալիւր ընդունելը, իսկ վառելափայտը, որ պատրաստել են տւել հենց իրենց ձեռքով մի քանի ամիս առաջ, մինչև օրս դեռ անտառից բերելու կարգադրութիւն չեն ստացել։

— Գիւղիս եկ.-ծխ. դպրոցում տարեսկզբից մինչև ճաշ պարապում է գիւղիս ուսուցիչը, իսկ ճաշից յետոյ՝ գաղթականների երեխաների հետ (թւով 35 հոգի) պարապում է վանեցի գաղթական ուսուցիչը, որը մի պատրաստւած անձնաւորութիւն է։

Տէր-Ղևոնդ Մարկեան

ԼԱԳՈԴԱՂ.—Ապրիլի 17-ին հայոց դպրոցի դահլիճում կայացաւ նոյն դպրոցի սաների մանկական ներկայացումը։ Երկսեռ մանուկները իրենց դերերը խաղացին կենդանի և աշխոյժ, մանաւանդ բ. բաժանմունքի աշակերտ Ս. Տէր-Յարութիւնեանը, որ փայլուն կերպով տարաւ իր դերը, այնպէս որ ներկայ եղողների ուշադրութիւնը հրաւիրեց իր վրայ և նոյն տեղում միտք յղացաւ ուղարկել նրան Ներսիսեան Դպրոցը, որովհետև բեմի համար լաւ ձիրքեր է խոստանում։ Հանդիսականները 35 ռ. չափ մի գումար նւիրեցին դպրոցին։

— Երէկ հանդիսաւոր պատարագից յետոյ, ուր երգում էին հայ զինուորները, հոգեհանգիստ կատարւեց Տրապիզոնում ընկած հայ հերոսների յիշատակին։

Բազ. ճան. Սուքիասեան

ՎԵՐՋԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

„Svenska Tagbladet“-ը մատնանշում է, որ Հայաստանում յարմար երկաթուղիներ չլինելու պատճառով թիւրք զօրավարները զրկւած են մեծ թւով զօրքեր խմբաւորելու հնարաւորութիւնից։ Այս պատճառով պատերազմը անցնում է թիւրքական զօրքերի այն խմբաւորումների համաձայն, որ գոյութիւն ունէին խաղաղ ժամանակ։

— Նոյն լրագիրը գրում է, որ Տրապիզոնը վերցնելով՝ ռուսներն ապահովել են իրենց աջ թևը հիւսիսից և իրենց ձեռքն են առել ամենակարճ և յարմար ճանապարհները երկրի ներքին լեռնային մասերի հետ հաղորդակցութիւն ունենալու համար։ Տրապիզոնից յետ շպրտւելով՝ թիւրքերն անտարակոյս վատ դրութեան մէջ են ընկել թիկունքի հաղորդակցութիւնների տեսակէտից։ Միևնոյն ժամանակ լրագիրը մատնանշում է, որ գերմանական զօրքեր են մտնում հայկական ռազմաբեմի այն կէտերին, ուր տեղի է ունենում կռիւը։

— „Рус. Сл.“-ին հաղորդում են, որ Եալթայի քաղաքապետութեան երեք պրիստաւ ուղարկւած են Տրապիզոն այնտեղ ոստիկանական ծառայութիւն կազմակերպելու համար։

— «Daily News»-ը, քննելով դրութիւնը Միջագետքում, դեռ ևս գեն. Տոուսենդի անձնատուր լինելուց առաջ գրում էր. Եթէ թոյլ տանք, որ գեն. Տոուսենդը կենսական մթերքների բացակայութեան ժամանակ ստիպւած է անձնատուր լինել, այնուամենայնիւ Բաղդադի պաշտպանները այժմ գործ են ունենալու՝ 1) հարաւ-արևելքից արշաւող գեն. Հորրինջի զօրքերի հետ, 2) ռուսների խոշոր զօրամասի հետ, որ արագօրէն մօտենում է հիւսիս-արևելքից Քիրմանշահից և, վերջապէս, 3) Մեծ Իշխան Նիկոլայ Նիկոլաեւիչի հիւսիս-արեւմուտքից մօտեցող գլխաւոր բանակի հետ, որի անընդհատ առաջացումը մօտիկ ապագայում հնարաւորութիւն կը տայ կտրելու Բաղդադը Անատոլիայի հետ կապող միակ հաղորդակցութեան գիծը։ Մի քիչ ժամանակից յետոյ Միջագետքը կը դառնայ դաշնակիցների զէնքի խոշոր յաղթանակի վայր։

— „Рус. Сл.“-ին Համադանից հեռագրում են, որ գերմանական անխոնջ ագենտները, Պարսկաստանից փախչելով, հիմա էլ Աւղանստանումն են շարժում կազմակերպել Ռուսաստանի և Անգլիայի դէմ։

— Սալոնիկից հաղորդում են, որ գերմանո-բուլղարական զօրքերը փորձ էին արել յանկարծական յարձակում գործելու ֆրանսիական ճակատի վրայ Դէյլինդիրի շրջանում։ Յարձակումը յետ է մղւած ահագին կորուստներով։

— Թիւրքական զեկոյցը ապրիլի 14-ից խոստովանում է, որ դաշնակից նաւատորմիղը աջողութեամբ ռմբակոծել է Զմիւռնիայի ծովեզրը Կեստենի շրջանում։ Միաժամանակ հիդրոպլանները մտնելով երկրի խորքը, ռմբեր են նետել Տօյի շրջանում, աւերներ պատճառելով թիւրքական բանակավայրերում։

— „Universul“-ի տեղեկութիւնների համաձայն, Բուլղարիան վերջնականապէս հրաժարւել է Սալոնիկի ճակատի վրայ յարձակւելուց։ Պատճառն այն է, որ Գերմանիան բաւարար չափով չի օգնում. վերջինս Բալկաններում թողել է այնքան զօրք միայն, որքան հարկաւոր կը լինի աջակցելու բուլղարների պաշտպանողական գործողութիւններին։ Սերբիայում և Բուլղարիայում գտնւած գերման սպաները Բեռլինից ստացած հրամանով իրենց պաշտօնները յանձնում են բուլղարներին և մեկնում Գերմանիա սպաների պակասը լրացնելու համար։

— Պարիզի հեղինակաւոր շրջաններում հնարաւոր են համարում, որ գերմանական վերջին յարձակումները անգլիական ծովեզրերի դէմ նախակարապետն են ծովային աւելի խոշոր գործողութիւնների։ Վերդենի մօտ կրած անաջողութիւնները, գերմանական ծրագիրների տապալումը Փոքր Ասիայում և բնակչութեան աճող դժգոհութիւնը ստիպում է գերմանացիներին դիմելու վերջին միջոցը—նաւատորմիղը, նմանապէս և ցեպելինները։

ՆՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Հորիզոնի» գրասենեակը պ. Միքայէլ Աստուածատրեանից ստացաւ 118 ռ. 50 կ. յանձնելու հանգուցեալ Արտաշէս Սուքեանի երեխաների կրթութեան համար ընտրւած հոգաբարձութեանը։

Նւիրատուներն են.

Մկրտիչ Վանիկեան և Թագուհի Վարդանիկեան 25 ռ., Հայկ Լևոն, Արշակ Յովհան. Սուքեան, զինւոր Մկրտիչ Աւետիսեան 10-ական ռ., Միլոն Ալավերդեան 6 ռ., Հմայեակ Խաչատրեան, Սարգիս Վահանեան—5-ական ռ., Նշան Ալաջանեան, Վաղմ Սահակեան, Մկրտիչ Մաթէոսեան—4-ական ռ., Կարապետ Յակոբեան, Մկրտիչ Մուրադեան—3-ական ռ., Եղբայրք՝ Եղիա, Յովհաննէս, Մովսէս, Մարգար, Մամիկոն Սուքեաններ, Կարապետ Սուքեան, Յովհաննէս Մաթէոսեան, Միք. Աստուածատրեան—2-ական ռ., Վաղարշակ Գրիգորեան 1 ռ. 50 կ., Սիմէոն Թեմիրչեան, Մամիկոն Մամիկոնեան 1-ական ռուբլի։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 20 ապրիլ

Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան Խորհուրդը խորին շնորհակալութիւն է յայտնում պ. պ. Մ. Արամեանցին, Մ. Ալագեանին, Գ. Շատուրեանին, Բ. Մարտիրոսեանին և Գ. Զիլինգարեանին, որոնք ի նպաստ ընկերութեան հրատարակիչ «Ծովակ Հայկեան Զևռագրաց Վաղարշակեանի» տպագրութեան նւիրեցին հարիւրական ռուբլի։

Նախագահ՝ Հ. Մելիքեան

Քարտուղար՝ Ե. Լալայեան

Խմբագիր՝ Ս. ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ ԲԻՒՐՈ»-Ի ԿՈՂՄԻՑ

ՓՆՏՐՈՒՄ ԵՆ

ԿԱՐՃԿԱՆ Փրխուս գիւղից Պէտրօ Ղազարեան (Պէտրոսեան)։ Փնտրողը նրա եղբայրը—Բարէ։

ՏՐԱՊԻԶՈՆ Արիստակէս Ազարեանը փնտրում է իր մայրը—Փերուզէն, քոյրը—Նուարդին 15—16 տարեկ., մօրաքոյրերը—Վերգինիա Վարդանեան և Մարթա ու Ռեբեկա Բալեանցները, քեռին—Գրիգոր Բալեանց և նրա կինն ու երեխան—Համաս ու Վրթանէս։

ՄՈՒՇ Աճարոն գիւղից Մկրտիչ Տէր-Մկրտչեան, աւարտած Գերմանիայ Հալլէի համալսարան, եղել է ուսուցիչ Ս. Կարապետի վանքում և վերջի նահանջի ատեն հիւանդ պառկած է եղել Մոսունում։ Փնտրողը Սարգիս Կորխեան։

ՄՈՒՇ Խոմ գիւղից Կորիւնի մէկ քոյրը (յայտնի չէ թէ որը) նահանջի ատեն եկել է ու բնակել էր թէ Մանազկերտի մօտիկ գիւղերը։ Խնդրում ենք գիտցողներից, որ տեղեկացնեն նրա անունն ու որ գիւղը գտնւելը։ Փնտրողը (վերէն)։

Դիմել է յայտնել. Թիֆլիս, Բեբութովսկայա, № 30, «Տեղեկատու Բիւրօ»։

ԳՏՆՈՒՈՒՄ ԵՆ

Վանում՝ Բեռու բանակի զինուորներից Դատւանցի Միհիթար Խլղաթեանի կինը—Հեղինէն և Բերդակ գիւղի Ս. Տիկին Բաղէց Յարութիւն Ալէմեանը։

471 1—1

ՊՐՈԲԿԱՆԵՐ

Ստացւած են մեծ քանակութեամբ, լիմոնադի, զաւեզրի, գինու և կւասի։ Պահեստը գտնւում է Փողոց 19 Փետրւարի, № 85, զաւոդ «Արամատ»։

462 8—1

Փնտրում եմ եղբօրս Յովհաննէսին (Յովհաննէս) Գրիգորեանին (մօտ 18 տարեկան), Կարճկան գաւառի Կուտ գիւղացի, որը մեծ գաղթի ժամանակ Սալմաստի վրայով եկել է Կովկաս. Խնդրում եմ բոլոր նրանց, ովքեր գիտեն նրա ուր լինելը յայտնել՝ Батумъ, Петроградская ул. № 26, кофейня, Вартану Григорянцу, յանձնել՝ Արշակ Գրիգորեանին։

474 2—1

ԿԸ ՓՆՏՐԵՄ ԵՂԲԱՅՐՍ

Արամ Պօղոսեանը (Վանեցի, գեղեցկադէմ երիտասարդ), որը զինուորագրութեան պատճառով Պոլսէն Ռուսաստան անցեր է, ստացւած անորոշ տեղեկութեան մը համաձայն, Ատէշի կողմերն ապրեր է, սակայն, որ ըլլալը չեմ գիտեր որոշապէս։ Ասով, յառաջապէս կը խնդրեմ գիտցողներէն, որ բարի ըլլան տեղեկացնել հետևեալ հասցէով. Въ Эчміадзинъ, Эриванск. губ., Лазаретъ № 1, (В. С. Г.), Г-ну Тиграну Оганнисьяну (Погосянъ).

468 3—1

Կը փնտրի եղբօրորդի Նաբուսի գիւղէն Միհրան Մեծատուրեան. 20 տարէկ Ռուսաստան կը գտնւի. փնտրողը քրոջ որդին է՝ Յովսէփ Կ. Գաբրիէլեան։ Հասցէ Эривань, Армянскій лазаретъ, Овсепу Габріелянъ.

454 2—1

Փնտրում եմ Տղի իր որդիներով՝ Յովհան—15 տարեկան, Սաղա—4 տարեկան. Սիսի իր նշան որդով—Վարդանեանների, Բիթլիսի վիլայէթի Կուրաւոփ գիւղացիներ, որոնք մեծ գաղթի ժամանակ համաձայն լուրերի անցել են Կովկաս. Խնդրում եմ նրանց տեղը գիտցողներին յայտնել Батумъ Кутаисская, 4. Кости Сарафянъ, յանձնելու Խոյրշուդ կամ Արշակ Վարդանեաններին։

453 2—1

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
ՀԱՅ-ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉՈՒՀԻ

երեխաներին սիրող, 3 աղջկերի համար, 11, 7 և 4 տարեկան։ Միքայէլեան փող. № 114, բնակ. 3, բժ. Ամինեանին։

460 2—1

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ
ՋԻԼԲԵՐՇԱՅ-ՇԱՊԵԼՆԻԿՈՎԱՅԻ

Նիկոլաեւսկայա փողոց, № 7. Բռ-Մանժի գիմաց, Վորոնցովի արձանի մօտ։ Ընդունում են ժամանցէա բժիշկները, առաւ. ժ. 8-ից—երեկ. 8 ժամը։ Կարելի է բժշկել ըստ ցանկութեան առանց բոր-մորֆինայի և առանց ցաւի, քլորէթիլի ներգործութեամբ։

Ատամնաբուժարանն ունի արհեստանոց, որտեղ ընդունում են պատւէրներ ամեն տեսակի արհեստական ատամների համար. պատւէրները ետ են տրւում շուտ։ Արհեստական ատամներ սկսած 1 ռ. 50 կոպէկից և վեր։

24 25—15

ՎԱՆԻ Գաւաշի Նորեկ գիւղացի Նշան Յովհաննիսեան, որ երկար տարիներ Ռումինիա ապրած է, այժմ երևան գալով, գտած է իր ազգականներու մէկ մասը և կը փնտրէ իր եղբայրը Պետրոս Յովհաննիսեանը, որ տաճկական բանակէն գերի ընկնելով, Սիբիրիայի կողմերը գտնւած է։ Կը խնդրէ իր տեղը գիտցողներէն իմաց տալ հետևեալ հասցէին. Երևան, Հայոց Առաջնորդարան, Эривань, Армянская Консисторія.

469 1—1

Խափիր, Սալուճուր, Օցուր գիւղացի Յակոբ Դաւուղեանը փնտրում է իր կնոջ Ռաքելին և աղջկան՝ Գայծառին, բարեկամներին Սարգսի կնոջ Սուլթանին, աղջկան՝ Ալմաստին, Վարդիկին, Եղիկի կնոջ Հռիփսիմէին և Սերոպին, աղջկան՝ Նոյեմզարին և Նրւանդին ու եղբայրներին։ Գերւած են կամ Բայբուրդ և կամ ազատւած փախած ու ողջ են, խնդրում ենք իմացողները յայտնեն Харьковъ, Исааку Семержянъ, Маскаловская, 79, Булочная.

467 2—1

Մայիսի սկզբին, Մոսկւայում, ռուսերէն լեզւով լոյս կը տեսնի մի

ԳՐԱԿԱՆ-ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԱԾՈՒ

„Поэзія Арменіи“

անունով, 480 մեծադիր երեսից բաղկացած, Վ. Բրիւսովի խմբագրութեամբ և ընդարձակ յառաջաբանով։ Գիրքը բաղկացած է 3 մասից՝ 1) Ժողովրդական բանաստեղծութիւն, 2) Միջնադարեան բանաստեղծներ ու աշուղներ, 3) Ռուսահայ և տաճկահայ բանաստեղծութիւն։

Իբրև թարգմանիչներ՝ մասնակցում են —Վ. Բրիւսով, Կ. Բալմոնտ, Վ. Իւանով, Ֆ. Սոլոգուբ, Ա. Բլոկ, Ի. Բունին, Բալտրուշայտիս, Իւր. Վեսելովսկի, Իւր. Վերխովսկի և այլք։

Գինն է 3 ռ. առանց ճանապարհածախսի

Նրանք, որոնք կը բաժնեգրւեն նախ քան գրքի լոյս տեսնելը՝ ճանապարհածախս չեն վճարի։

Դիմել՝ Москва, Армянскій пер., Армянскому Комитету. 962 5—1

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ
ԼՈՄԲԱՐԴԸ

յայտարարում է ի գիտութիւն ամենքի, որ վերջին ժամանակներս արծաթի, ոսկու և թանկագին քարերի արժէքների բարձրանալու շնորհիւ, շատերը—գրաւների պայմանաժամը դեռ ևս չանցած—առանձին յայտարարութեամբ խնդրում են Լոմբարդի վարչութեան ծախել աճուրդով իրենց իրերը։ Ուստի և աճուրդով ծախւող իրերի քանակի չափազանց շատանալու պատճառով, ԱՃՈՒՐԴՆԵՐՆ այսուհետև տեղի կունենան ամեն կիրակի օր, առաւօտեան ժամը 10-ից սկսած։ Այդ աճուրդներին կը ծախւեն նաև պայմանաժամն անցրած գրաւները, բաղկացած արծաթից, ոսկուց, թանկագին քարերից, մետաղեայ տարաներից, կարի և գրելու մեքենաներից, գորգերից, ժամացոյցներից, զգեստներից և առհասարակ ամեն տեսակ իրերից, նիւթերից ու ապրանքներից։

Վարձելով նոր, միանգամայն չոր, հսկայական պահեստարաններ, Լոմբարդը ի պահ է վերցնում ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿԻ ԻՐԵՐ։

Շրջանառութեան մեծանալու շնորհիւ Լոմբարդը տեղական մասնաւոր լոմբարդներից հանում է ամեն տեսակի գրաւներ և բերում իր մօտ, վճարելով ոչ միայն տոկոսները, այլ և շատ յաճախ աւելով նաև յաւելեալ փոխառութիւն։

ԱՄԵՆ ՏԵՍԱԿԻ ԻՐԵՐԻ ՀԱՄԱՐ փոխառութիւն տրւում է անսահման քանակութեամբ տարեկան 11%-ով։

891 0—19

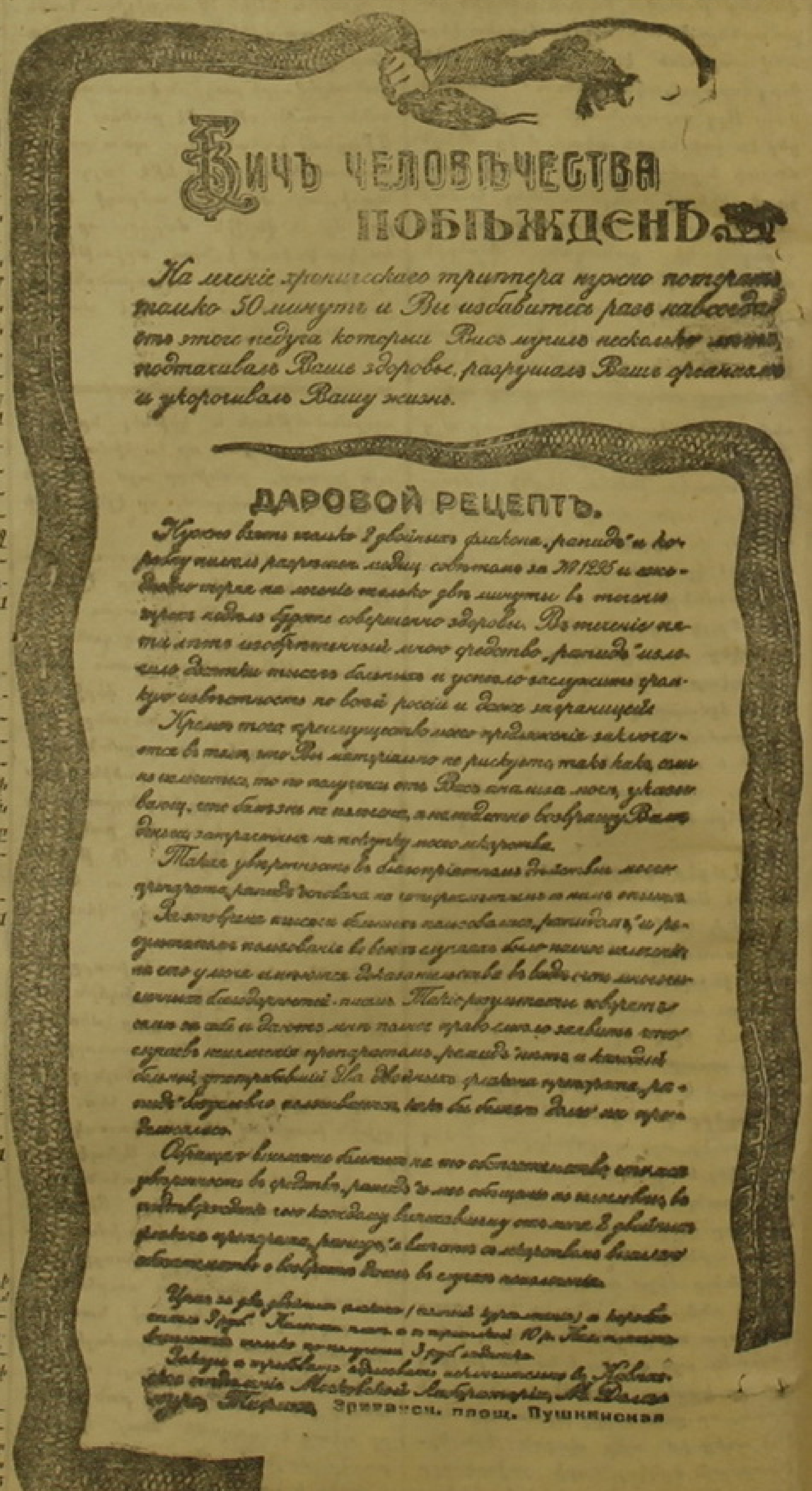

digitised by A.R.A.R.@